

Institutt for samfunnsforskning
Rapport 2016:14

Hatefulle ytringer

Delrapport 1:
Forskning på art og omfang

Marjan Nadim og Audun Fladmoe

© Institutt for samfunnsforskning 2016
Rapport 2016:14

Institutt for samfunnsforskning

Munthes gate 31
PO Box 3233 Elisenberg
NO-0208 Oslo, Norway

ISBN (print): 978-82-7763-527-9
ISBN (online): 978-82-7763-528-6
ISSN (print): 0333-3671
ISSN (online): 1891-4314

www.samfunnsforskning.no

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
English summary	9
1 Innledning	11
1.1 Hva er hatefulle ytringer?	12
1.2 Hatefulle vs. andre ubehagelige ytringer	14
1.3 Om litteratursøket og datagrunnlag	15
1.4 Strukturen i rapporten	17
2 Kunnskap om omfang av hatefulle ytringer på internett	18
2.1 Anmeldelsesstatistikken	19
2.2 Omfang av erfaringer med hatefulle ytringer og ubehagelige opplevelser på nettet	20
Hatkriminalitet	20
Hatefulle ytringer på nettet	22
Ubehagelige eller nedlatende kommentarer	22
Ubehagelige opplevelser på nettet	23
2.3 Omfanget av digital mobbing blant barn og unge	24
Ung i Norge	25
Barn og medier-undersøkelsen	25
EU Kids Online	26
2.4 Hvilke grupper er særlig utsatt?	27
Alder 28	
Kjønn 28	
Etnisitet, religion m.m.	29
Seksuell orientering	29
Nedsatt funksjonsevne	30
Netthat og trusler mot journalister	30
2.5 Hvilke plattformer brukes?	31
2.6 Bekymring for å bli utsatt for hatefulle ytringer	32

3	Egne undersøkelser av omfanget i Norge	34
3.1	Befolkningen som helhet	35
3.2	Personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika	37
3.3	Journalister og redaktører	39
3.4	Oppsummering	40
4	Avsendere av netthat	41
4.1	Individuelle kjennetegn ved avsendere av hatytringer	41
4.2	Motiver for hatefulle ytringer og hatkriminalitet	43
4.3	Nettkultur	44
4.4	Større sosiale og kulturelle strukturer	44
5	Kunnskapsstatus og -behov	46
5.1	Kunnskapsbehov	47
	Omfang av og erfaringer med hatefulle, diskriminerende og ubehagelige ytringer	47
	Avsendere av hatefulle ytringer	49
	Tekstanalyser	50
	Konsekvenser av hatefulle ytringer	50
	Litteratur	52

Forord

På oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) har Institutt for samfunnsforskning (ISF), i samarbeid med KUN¹ og advokat Jon Wessel-Aas, utarbeidet tre delrapporter om hatefulle ytringer. Bakgrunnen for prosjektet er at Regjeringen Solberg høsten 2016 legger frem en strategi mot hatefulle ytringer. Rapportene inngår som kunnskapsgrunnlag i denne strategien.

Marjan Nadim (ISF) har ledet prosjektet. Prosjektmedarbeiderne har jobbet som en felles prosjektgruppe, men fordelt arbeidet med delrapportene mellom seg. I delrapport 1 har Marjan Nadim og Audun Fladmoe (ISF) gjennomgått relevant statistikk og forskning om art og omfang av hatefulle ytringer på internett. I delrapport 2 har Helga Eggebø og Elisabeth Stubberud (KUN) gjennomgått forskning som belyser sammenhengen mellom hatefulle ytringer og diskriminering, mobbing og vold. I delrapport 3 har Jon Wessel-Aas utredet den juridiske grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og vernet mot hatefulle ytringer, mens Audun Fladmoe og Marjan Nadim har beskrevet pågående diskusjoner om hvor disse grensene bør gå.

Parallelt med dette prosjektet har ISF og Jon Wessel-Aas også hatt et prosjekt for Justis- og beredskapsdepartementet om forebygging av hatefulle ytringer og hatkriminalitet på internett. Det er flere berøringspunkter mellom de to prosjektene, særlig når det gjelder deler av kunnskapsgjennomgangen og den juridiske utredningen. Dette har gitt prosjektgruppen særlig god anledning til å sette seg inn i forskningslitteraturen, men det innebærer også at det er noe overlapp mellom rapportene til henholdsvis Bufdir og Justis- og beredskapsdepartementet.

---

¹ KUN er en privat stiftelse lokalisert i Steigen i Nordland, som arbeider med likestilling, mangfold og integrering. For mer informasjon, se www.kun.no.

Vi vil takke Joseph Vasquez, Karen Sofie Pettersen og Cecilie Håkonsen Sandness i Bufdir og Kari Steen-Johnsen, Arnfinn H. Midtbøen, Marte Winsvold og Bernard Enjolras ved ISF for nyttige innspill på tidligere utkast av delrapportene. Til slutt en takk til Jon Haakon Hustad og biblioteket ved ISF for uunnværlig hjelp med litteratursøkene.

Oslo og Steigen, 30. september

Marjan Nadim (prosjektleder)

Audun Fladmoe

Helga Eggebø

Elisabeth Stubberud

Jon Wessel-Aas

Sammendrag

Forfattere Marjan Nadim og Audun Fladmoe

Tittel Hatefulle ytringer. Delrapport 1: Forskning på art og omfang

Sammendrag Formålet med denne rapporten er å samle kunnskap om:

- omfanget av hatefulle ytringer på internett
- hvilke grupper i samfunnet som er særlig utsatt for hatefulle ytringer på internett
- hvilke medier/plattformer som særlig brukes for å fremme hatefulle ytringer
- hvem som produserer hatefulle ytringer, og hva som driver dem

Det er vanlig å forstå hatefulle ytringer som ytringer som er av hatefulle eller diskriminerende art på grunn av mottakerens tilhørighet til en bestemt *minoritetsgruppe*. For at en ytring skal defineres som «hatefulle», må den fremsettes offentlig eller i andres nærvær og være rettet mot en bestemt gruppe eller et individs (antatte) gruppetilhørighet. Det er særlig minoritetsgrupper som antas å være spesielt sårbare, som regnes med her. Straffeloven § 185 verner mot diskriminerende eller hatefulle ytringer på grunn av: a) hudfarge eller nasjonal eller etnisk opprinnelse, b) religion eller livssyn, c) homofil orientering eller d) nedsatt funksjonsevne. Begrepet «hatefulle ytringer» brukes imidlertid ofte i en bredere forstand enn det som følger av straffeloven. Denne rapporten diskuterer forskning som omhandler både straffbare og ikke-straffbare hatefulle ytringer, i tillegg til andre ubehagelige ytringer som kan *oppleves* som hatefulle.

Rapporten viser at anmeldelsesstatistikken er svært mangelfull og ikke dekkende for å få grep om omfanget av hatefulle ytringer. Ulike samfunnsvitenskapelige spørreundersøkelser bidrar til å fylle ut bildet, men et problem med denne typen forskning er at det er svært få studier som direkte har undersøkt omfanget av hatefulle ytringer. Ulike studier har brukt ulike definisjoner av hatefulle og andre ubehagelige ytringer, og kommer dermed til svært ulike tall på omfang. Mange av forskningsbidragene har først og fremst vært opptatt av å studere «netthets» mer generelt, uten å benytte begrepet «hatefulle ytringer». Dermed er det få studier som tar for seg ytringer rettet mot spesifikke gruppetilhørigheter.

Uavhengig av hvordan begreper har vært definert i de empiriske undersøkelsene, viser gjennomgangen at etnisitet og seksuell orientering er de vanligste grunnlagene for hatefulle ytringer. Det er mindre kunnskap om hets rettet mot nedsatt funksjonsevne. Videre har unge langt oftere enn eldre hatt ubehagelige opplevelser på nettet. Totalt sett er det relativt små kjønnsforskjeller når det gjelder omfang, men kvinner og menn utsettes for ulike former for netthets.

Analyser av en norsk spørreundersøkelse som ble gjennomført i juni 2016, viser at om lag 2 prosent av befolkningen svarer at de har opplevd å få hatefulle ytringer i sosiale medier rettet mot de grunnlagene som vernes av straffeloven § 185. Tas det ikke hensyn til hvilke grunnlag ytringene er rettet mot, viser analysene at om lag 7 prosent av befolkningen har erfart å få det de selv opplever som hatefulle ytringer. De fleste av disse ytringene er imidlertid rettet mot grunnlag som ikke dekkes av § 185.

Rapporten gjengir også analyser av undersøkelser gjennomført i 2013 og 2015 blant personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika og blant journalister. Disse undersøkelsene viser at innvandrere er mer utsatt enn majoritetsbefolkningen for ubehagelige og nedlatende kommentarer rettet mot de grunnlagene som dekkes av § 185, men at majoritetsbefolkningen oftere har opplevd ubehagelige kommentarer rettet mot andre grunnlag. Journalister er generelt langt mer utsatt enn befolkningen ellers for ubehagelige eller nedlatende kommentarer og trusler. Men disse kommentarene rettes oftest mot grunnlag som *ikke* vernes av § 185.

Kunnskapsgjennomgangen viser videre at avsendere av hatefulle ytringer oftest er menn, og også at menn har større toleranse for netthat enn det kvinner har. Avsendere er også ofte motivert av andre faktorer enn en sterk følelse av hat. Snarere er faktorer som spenningssøking og en nettkultur med stygg språkbruk, vel så sentralt for å forstå hva som ligger bak hatytringer. Likevel er det ikke tilfeldig hvem som rammes. Avsenderne bygger på fordommer, stereotypier og forestillinger om forskjeller mellom grupper, og hatefulle ytringer rammer de som oppfattes som «annerledes».

På bakgrunn av kunnskapsgjennomgangen i denne rapporten og delrapport 2 (Eggebo & Stubberud 2016), har vi identifisert fire kunnskapsbehov:

- 1) forskning på omfang av og erfaringer med hatefulle, diskriminerende og ubehagelige ytringer
- 2) forskning på avsendere av hatefulle ytringer
- 3) tekstanalyser av hatefulle og diskriminerende ytringer i offentligheten
- 4) forskning på konsekvenser av hatefulle ytringer.

Emneord

Hatefulle ytringer, internett, omfang, avsendere, digital mobbing

English summary

Authors	Marjan Nadim and Audun Fladmoe
Title	Hate speech. Report 1: Research on nature and scale
Summary	<p>The purpose of this report is to gather research based knowledge concerning:</p> <ul style="list-style-type: none"> • the scale of online hate speech • which groups in society are particularly subjected to online hate speech • which media/platforms are used more than others for disseminating hate speech • who produces hate speech, and what motivates them

Hate speech is commonly understood as speech that is persecutory, degrading or discriminatory on grounds of the recipient's *minority group* identity. To be defined as hate speech, the speech must be conveyed publicly or in the presence of others and be directed at a certain group or an individual's (assumed) group identity. The concept pertains notably to particularly vulnerable minority groups. Section 185 of the Norwegian Penal Code provides legal protection against discrimination or hate speech on grounds of:

- a) skin colour or national or ethnic origin
- b) religion or life stance
- c) homosexual orientation
- d) disability

The concept of «hate speech» is, however, often used in a broader sense than what ensues from the Norwegian Penal Code. The present report discusses research that concerns both criminal and non-criminal hate speech, as well as other offensive statements or displays that might be *perceived* as hate speech.

The report demonstrates that statistics on officially reported instances of alleged criminal hate speech are extremely limited and not adequate for determining the scale of hate speech. Various questionnaire-based surveys serve to fill out the picture, but one of the problems of this type of research is that very few studies have actually investigated the scale of hate speech. Different studies have applied different definitions of hate speech and other offensive speech and hence arrived at greatly differing figures for the scale. Many of the studies have primarily addressed online hate more generally, without reference to the legal concept of «hate speech». This means that there are few studies that examine hate speech aimed at specific group identities.

Regardless of how the prevailing terms have been defined in the empirical studies, our systematic review shows that ethnicity and sexual orientation are the commonest grounds for hate speech. Less research has been

conducted on online hate targeting disability. Furthermore, the young are far more often subjected to offensive experiences online than are the elderly. Overall, gender differences are relatively insignificant when it comes to exposure, but women and men are subjected to different forms of online hate.

Analyses of a Norwegian survey conducted in June 2016 shows that around two per cent of the population respond that they have been targets of hate speech in social media on the grounds protected by Section 185 of the Norwegian Penal Code. Disregarding what the hate speech is targeting, our analyses show that around seven per cent of the Norwegian population reported being the targets of what they themselves *perceive* as hate speech. However, most of these instances are targeted against grounds that are not covered by Section 185

The report also cites analyses of surveys conducted in 2013 and 2015 among persons of immigrant descent from Eastern Europe, Asia and Africa, and among journalists. These surveys show that immigrants are more exposed than the majority population to offensive and derogatory comments based on the grounds provided for by Section 185, but that the majority population has more frequently been subjected to offensive comments on other grounds. Journalists are generally far more exposed than the general population to offensive or derogatory comments and threats. These comments are, however, typically based on grounds that are *not* protected by Section 185.

Moreover, the systematic review reveals that online senders of hate speech are typically men, and that men have a greater tolerance of internet hate than women do. The senders are also often motivated by factors other than a strong feeling of hate. Instead, factors such as thrill-seeking and an internet culture of defamatory language are more likely the key to understanding the underlying dynamics of hate speech. That said, the victims of hate speech are not random. The senders base their views on prejudices, stereotypes and subjective assumptions about differences between groups in society, and hate speech is directed at those perceived as «different».

Based on the systematic review in this report and interim report 2 (Eggebo & Stubberud 2016), we identified four research needs:

- 1) research on the scale and experience of hate speech, including discriminatory and offensive statements and displays
- 2) research on the senders of hate speech
- 3) textual analysis of hate speech and discriminatory statements in the public domain
- 4) research on the consequences of hate speech.

Index terms Hate speech, Internet, online bullying

1 Innledning

Hatefulle ytringer aktualiserer spenningen mellom ytringsfrihet på den ene siden og vern av minoriteter på den andre. Dette er to sentrale verdier i et liberalt demokrati, og det er ikke gitt hvor grensene skal gå. Ulike land har da også balansert disse verdiene ulikt over tid, men en generell tendens har vært at hatefulle ytringer gradvis har blitt strengere regulert (Bleich 2011). Mens det ikke var uvanlig med for eksempel antisemittiske ytringer i mediene i mellomkrigstiden, er dette i de fleste europeiske land forbudt i dag.

Parallelt med at det har blitt færre hatefulle ytringer i tradisjonelle medier, har fremveksten av internett og sosiale medier endret offentlighetens grenser. Spesielt med utbredelsen av sosiale medier har mulighetene for å kunne ytre seg uredigert i det offentlige rom blitt sterkt utvidet. Den økende bruken og tilgjengeligheten av sosiale medier, kombinert med dets nettverksstruktur, har ført til at hatytringer kan spres raskt og nå flere. Dermed har mulighetene for å ramme enkeltpersoner og grupper med hatefulle ytringer blitt sterkt utvidet.

Det er bred enighet om at hatytringer er et reelt samfunnsproblem. Hatytringer kan begrense andre i å ytre seg fritt i det offentlige ordskiftet, og kan dermed svekke demokratiet. Videre kan hatytringer holde liv i fordommer, frata mennesker verdighet og skape frykt og sterk bekymring hos grupper som rammes. Gjentatte hatytringer som retter seg mot utvalgte grupper, kan bidra til å legitimere trakassering og diskriminering, og i ytterste konsekvens vold, rettet mot enkeltpersoner som tilhører disse gruppene (Likestillings- og diskrimineringsombudet 2015; Nilsen 2014).

Denne rapporten har som formål å samle, oppsummere og vurdere forskning som belyser følgende temaer:

- omfanget av hatefulle ytringer på internett
- hvilke grupper i samfunnet som er særlig utsatt for hatefulle ytringer på internett
- hvilke medier/plattformer som særlig brukes for å fremme hatefulle ytringer
- hvem som produserer hatefulle ytringer, og hva som driver dem

Rapporten tar ikke stilling til om eller hvordan hatefulle ytringer skal lovreguleres. Formålet er snarere å samle kunnskap om art og omfang av hatefulle ytringer i Norge og internasjonalt, og om hva som kan forklare utbredelsen av fenomenet. I tillegg presenteres oppdaterte tall om omfanget av hatefulle ytringer i sosiale medier i Norge, basert på spørreundersøkelser som er gjennomført i 2013, 2015 og 2016.

Denne rapporten inngår i en serie på totalt tre rapporter om hatefulle ytringer.

Hatefulle ytringer. Delrapport 2: Forskning på hat og diskriminering

(Eggebø & Stubberud 2016) går gjennom forskning som belyser:

- sammenhengen mellom hatefulle ytringer og diskriminering, mobbing og vold
- forskning om konsekvenser for de gruppene som er utsatt, og for samfunnet

Hatefulle ytringer. Delrapport 3: Grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer (Wessel-Aas, Fladmoe & Nadim 2016) gjennomgår:

- hvordan hatefulle ytringer er definert og regulert internasjonalt, i nasjonal lovgivning og i relevant rettspraksis

I tillegg belyser rapporten pågående diskusjoner om grensen mellom ytringsfrihet og vernet mot hatefulle ytringer, basert på foreliggende forskning.

1.1 Hva er hatefulle ytringer?

Det finnes ingen entydig definisjon av hatefulle ytringer, eller «hate speech», som det gjerne omtales som i den engelskspråklige litteraturen. Det er likevel vanlig å forstå hatefulle ytringer som ytringer som er av hateful eller diskriminerende art rettet mot en bestemt *minoritetsgruppe* eller mot et individs (antatte) gruppetilhørighet. For at noe skal være en hateful ytring, er det altså vesentlig hvilket *grunnlag* ytringen er rettet mot. Det er særlig minoritetsgrupper som antas å være spesielt sårbare, som omfattes av begrepet.

Den norske lovparagrafen mot hatefulle ytringer (straffeloven § 185, tidl. § 135a) verner mot diskriminerende og hatefulle ytringer som fremsettes offentlig eller i andres nærvær på grunn av noens: a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse, b) religion eller livssyn, c) homofile orientering eller d) nedsatte funksjonsevne. Med andre ord vil ikke ytringer som har tilsvarende ubehagelig karakter, men som retter seg mot andre grunnlag, omfattes av straffeloven § 185. Det er verdt å merke seg at bestemmelsen gir et vern til alle grunnlagene som omfattes av diskrimineringslovverket, med unntak av kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Altså omfattes ikke hatefulle ytringer som er

motivert av hat mot for eksempel kvinner eller transpersoner som grupper, av loven om hatefulle ytringer.²

Straffeloven § 185 om hatefulle ytringer presiserer videre at ytringen må fremsettes forsettlig eller grovt uaktsomt, og at den må «true eller forhåne noen, eller fremme hat, forfølgelse eller ringeakt overfor noen».

I den offentlige og politiske debatten brukes imidlertid begrepet «hatefulle ytringer» ofte i en bredere forstand enn det som følger av straffeloven. Begrepet blir for eksempel brukt om ytringer som gir uttrykk for menneskeforakt, intoleranse eller aggresjon, og som inkluderer et spekter av fenomener fra mobbing i sosiale medier og aggressive og intolerante utfall i samfunnsdebatten, til rasisme og straffbare trusler mot enkeltpersoner (Sunde 2013: 42).

Hvis vi ønsker å forstå og studere fenomenet hatefulle ytringer, kan det være nyttig med en videre forståelse av begrepet enn definisjonen som følger av straffeloven § 185. Dette har delvis en metodisk begrunnelse, ved at det er svært utfordrende å avgrense hatytringer til kun å gjelde de ytringene som dekkes av loven. De færreste har en klar oppfatning om hva som defineres juridisk som en «hatefull ytring», og det vil i mange tilfeller være glidende overganger mellom straffbare hatytringer på den ene siden og andre lignende ikke-straffbare ytringer på den andre. Men en videre forståelse av begrepet har også en substansiell begrunnelse. Ytringer som ikke omfattes av loven, kan også ha negative konsekvenser for individer og samfunnet som helhet. For å få en god forståelse av hva som motiverer folk til å uttrykke seg hatefullt, hvordan det oppleves å motta hatefulle ytringer, og hvilke konsekvenser slike ytringer kan ha, er det tvilsomt om den juridiske definisjonen av hatefulle ytringer er tilstrekkelig (jf. LDO 2015). Selv om det kan være nyttig å operere med en bredere forståelse i studier av hatefulle ytringer, er det viktig å presisere at dette ikke i seg selv er et argument for å endre den juridiske definisjonen av fenomenet. Som nevnt innledningsvis må ønsket om vern mot hatefulle ytringer alltid balanseres opp mot hensynet til ytringsfriheten (se mer utfyllende diskusjon i delrapport 3 Wessel-Aas mfl. 2016).

Et eksempel på en utvidet tilnærming til hatefulle ytringer har vært fremsatt av Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). Et hovedargument for dem er at det med tanke på forebygging er nødvendig å inkludere både lovlige og ulovlige hatytringer. De viser til at også ytringer som ikke rammes av loven, kan ha negative konsekvenser, og at grenseoppgangen mellom lovlige og ulovlige

² Delrapport 3 (Wessel-Aas mfl. 2016) viser imidlertid at ytringer som kan betegnes som hatefulle, men som ikke rettes mot de gruppene som straffeloven § 185 verner, likevel kan fanges opp av andre bestemmelser i straffeloven.

ytringer er uklare. Med dette som utgangspunkt har LDO foreslått en videre definisjon av fenomenet:

Hatytringer er nedverdiggende, truende, trakasserende eller stigmatiserende ytringer som rammer individets eller en gruppes verdighet, anseelse og status i samfunnet ved hjelp av språklige og visuelle virkemidler som fremmer negative følelser, holdninger og oppfatninger basert på kjennetegn, som for eksempel etnisitet, religion, kjønn, nedsatt funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og alder (LDO 2015: 12).

Denne definisjonen tar høyde for både *intensjonen* bak ytringen og *effektene* den kan ha på den eller de som rammes. I motsetning til i straffeloven er det ikke vilkår om forsett eller grov uaktsomhet eller om at ytringen er fremsatt i andres nærvær. Videre dekker definisjonen flere grunnlag enn § 185, og listen er ikke uttømmende. Blant annet er kjønn, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og alder også nevnt.

Hatytringer, også de som ikke er straffbare, bygger gjerne på negative stereotypier, fordommer og stigmaer. Formålet er å markere forskjeller mellom grupper. Hatytringer er ikke nødvendigvis motivert av en sterk følelse av hat (Ask, Svendsen & Karlstrøm 2016; Erjavec & Kovačić 2012), men ytringene inneholder gjerne en ekskluderingsretorikk, og spiller på forestillinger om naturgitte hierarkier, ubegrunnet frykt og forakt for individer og grupper som anses som annerledes (LDO 2015; Nilsen 2014; Perry 2001).

I denne rapporten vil vi diskutere forskning som omhandler både straffbare hatefulle ytringer, ikke-straffbare hatefulle ytringer og ytringer som kan *oppleves* som hatefulle. Som vi vil se, er det ofte glidende overganger mellom disse fenomenene.³

1.2 Hatefulle vs. andre ubehagelige ytringer

Det brukes mange ulike begreper om de negative sidene ved ordskiftet på internett. Hatefulle ytringer (*hate speech*) er ett aspekt ved dette, ved siden av fenomener som nett-trusler, nett-trakassering, trolling og flamminger (*flaming*)⁴ (se for eksempel Hagen 2015: 35 for en oversikt). Det finnes etter hvert en rekke studier av ubehagelige opplevelser på nettet, netthets, digital trakassering og lignende. Denne forskningen ser imidlertid sjelden på *grunnlaget* for de

³ For variasjonens skyld veksler vi mellom å bruke begrepet «hatefulle ytringer» og «hatytringer».

⁴ Overlagt fiendtlig argumentasjon, ofte med krenkende, grovt og vulgært språk, fornærmelser og trusler.

ubehagelige kommentarene, altså hva kommentarene er rettet mot. Et sentralt aspekt ved hatefulle ytringer er, som nevnt, at de er rettet mot spesifikke, og antatt utsatte, gruppeidentiteter eller minoritetsstater. Uten informasjon om hva ubehagelige kommentarer retter seg mot, kan vi ikke vite om det er snakk om hatefulle ytringer eller annen form for netthets.

Samtidig finnes det en relativt omfattende litteratur om hatkriminalitet. Denne ser spesifikt på kriminelle handlinger, vold eller trusler som er motivert av «hat» mot en minoritetsgruppe (se Hall 2013 for en diskusjon av ulike definisjoner av hatkriminalitet). Hatytringer er én form for hatkriminalitet, men begrepet rommer et spekter av andre typer hendelser, for eksempel fysisk trakassering og vold. I tidligere studier skilles det sjelden mellom verbale og fysiske former for hatkriminalitet. Hatkriminalitet refererer dessuten ofte til kriminelle handlinger. Dermed fanges ofte kun de mest ekstreme ytringene opp i definisjonen av hatkriminalitet.

Mange av bidragene vi diskuterer i denne rapporten, har studert enten negative opplevelser på nettet eller hatkriminalitet. Det betyr at mange av funnene strengt tatt ikke refererer direkte til hatefulle ytringer. Vi reserverer bruken av begrepet «hatefulle ytringer» til krenkende, diskriminerende eller nedverdiggende ytringer som er knyttet til en gruppeidentitet, i tråd med LDOs utvidede definisjon, og bruker ellers begreper fra forskningsbidragene vi refererer (for eksempel «ubehagelige opplevelser» og «trakassering» på nettet).

1.3 Om litteratursøket og datagrunnlag

Denne kunnskapsgjennomgangen er basert på foreliggende forskningslitteratur om hatefulle ytringer. Vi har gjort systematiske litteratursøk i de internasjonalt orienterte referansedatabasene under Web of Science og ProQuest, som inkluderer Social Sciences Citation Index, Sociological Abstracts og flere andre. Det er søkt i dansk og svensk samkatalog (DANBIB og LIBRIS) og i den norske artikkelindeksen NORART foruten Oria (grensesnittet mot BIBSYS). Disse basene dekker de viktigste tidsskriftene for internasjonal samfunnsvitenskapelig publisering, foruten bøker og kapitler i bøker. De mest sentrale utgivelser på norsk, dansk og svensk fanges også opp gjennom søkene i de nasjonale samkatalogene.

Utgangspunktet for søkene var begrepene «hatefulle ytringer», «hatprat», «hatytringer» og «hate speech». Da dette viste seg å gi begrensede resultater,

valgte vi å også inkludere søkeordene «hate crime», «online hate» og «online extremism».

En manuell gjennomgang av søkene viste at de inneholdt mye litteratur som ikke var direkte relevant for denne rapporten. Årsaken er at forskningslitteraturen om hatefulle ytringer i stor grad har vært sentrert rundt normative spørsmål knyttet til spenningen mellom ytringsfriheten og vernet mot hatefulle ytringer, og mye av litteraturen er preget av filosofiske, normative eller juridiske tilnærminger. Det er betydelig mindre empirisk forskning om hatefulle ytringer som fenomen, omfanget av det og hvordan det arter seg.

På grunn av utfordringen med de systematiske søkene har vi supplert med manuelle søk. Vi har for eksempel gjennomgått referanselistene til relevante publikasjoner (såkalt snøballmetode), gjort stikkordssøk i Google og Google Scholar og foretatt konkrete forespørsler til nordiske fagfeller på aktuelle forskningsfelt. Det siste var et resultat av en påfallende mangel på danske og svenske forskningsbidrag i de systematiske søkene. Vi har også sett oss nødt til å inkludere et bredere litteraturtilfang enn det som spesifikt omhandler hatefulle ytringer. For det første har vi inkludert en del av den nokså omfattende litteraturen om hatkriminalitet. For det andre har vi inkludert noen sentrale studier som omhandler mobbing, trakassering og andre negative opplevelser på internett. Det betyr at en del av studiene vi refererer til, beskriver negative opplevelser som ikke nødvendigvis er rettet mot en spesifikk (minoritets-)gruppe-tilhørighet. Følgelig kan vi ikke vite om opplevelsene som beskrives, kan karakteriseres som hatefulle ytringer.

Av praktiske hensyn har vi valgt å avgrense kunnskapsgjennomgangen til forskning som så direkte som mulig adresserer hatefulle ytringer på nettet. Fordi omfanget av hatefulle ytringer har vært det sentrale i kunnskapsgjennomgangen, har vi primært lagt vekt på kvantitative studier. Tematikken ligger i skjæringsfeltet mellom mange andre forskningsfelt, som for eksempel hatkriminalitet, diskriminering, mobbing, radikalisering og vold, og bidrag innen disse feltene kan være relevante for å belyse art og omfang av hatefulle ytringer. En slik mer indirekte tilnærming til feltet er imidlertid utenfor rammene for dette prosjektet, og har ikke blitt gjort systematisk.

I tillegg til litteraturgjennomgangen har rapporten også et selvstendig analysekapittel om omfanget av hatefulle ytringer i Norge. Her presenterer vi resultater fra flere spørreundersøkelser om opplevelser med hatefulle og andre ubehagelige ytringer. Undersøkelsene er gjennomført i regi av Institutt for samfunnsforskning i perioden 2013–2016, og flere av tallene er tidligere ikke publisert. Materialet

gjør det mulig å studere hvor stor andel av befolkningen som har blitt utsatt for det de opplever som hatefulle ytringer, i sosiale medier. I tillegg gjør undersøkelsene det mulig å sammenligne majoritetsbefolkningens erfaringer med erfaringene til personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika og med journalister.

1.4 Strukturen i rapporten

Resten av rapporten er delt inn i fire kapitler. I det neste kapitlet gjennomgås eksisterende kunnskap om omfang av hatefulle ytringer på internett, hvilke grupper som er særlig utsatt, og hvilke plattformer som brukes. Sentrale kilder er anmeldelsesstatistikken og større samfunnsvitenskapelige spørreundersøkelser der selvrapporterte opplevelser har vært kartlagt. Kapittel tre presenterer nye analyser av omfanget av hatytringer i Norge, basert på spørreundersøkelser som er gjennomført i perioden 2013–2016. Til sammen gjør disse undersøkelsene det mulig å skille mellom erfaringene til majoritetsbefolkningen på den ene siden, og erfaringene til journalister og personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika på den andre. I kapittel fire gjennomgås eksisterende kunnskap om avsendere av netthat. Hva kjennetegner dem, og hvilke motiver har de? Avslutningsvis oppsummeres kunnskapsstatusen på feltet, og kunnskapsbehov diskuteres.

2 Kunnskap om omfang av hatefulle ytringer på internett

I denne delen går vi gjennom kilder som på ulike måter kan gi oss et bilde av omfanget av hatefulle ytringer. Vi begynner med å se på hvor mange som anmelder hatefulle ytringer og hatkriminalitet til politiet. Deretter går vi gjennom ulike studier som har forsøkt å kartlegge omfang gjennom å spørre om folks erfaringer med fenomenet, stort sett ved bruk av spørreundersøkelser. Som nevnt innledningsvis har imidlertid få av disse studiene benyttet en avgrenset definisjon av «hatefulle ytringer». De måler snarere ubehagelige opplevelser eller trakassering på nettet, ofte uten informasjon om hvorvidt disse opplevelsene er rettet mot spesifikke gruppetilhørigheter. Studiene gir likevel relevant kunnskap om omfanget av *potensielt* hatefulle ytringer på internett.

Gitt at man gjennomfører spørreundersøkelser i representative utvalg, er én fordel med denne metoden at man kan generalisere resultatene til den eller de delene av befolkningen som studeres. Med andre ord kan spørreundersøkelser gi relativt sikker kunnskap om omfanget av hatefulle og andre ubehagelige og negative ytringer i befolkningen, samt hvilke grupper som er mest utsatt for slike ytringer.

Studier basert på spørreundersøkelser har imidlertid også noen klare begrensninger. For det første måler spørreundersøkelser *subjektive opplevelser* av hatefulle ytringer. Vi kan ikke vite hvor alvorlige ulike opplevelser er, og to ulike respondenter i én spørreundersøkelse kan oppfatte den samme ytringen ulikt. Dette kan til dels motvirkes ved å stille spørsmål om erfaringer med helt konkrete hendelser, og problemet er størst i undersøkelser med en relativt generell spørsmålsformulering. Med andre ord kan ikke spørreundersøkelser gi et objektivt estimat på omfanget av hatytringer, men snarere et estimat på noe respondentene *opplever* som hatefullt eller ubehagelig, og hvordan disse opplevelsene varierer mellom ulike deler av populasjonen som studeres.

For det andre er flere av undersøkelsene som gjennomgås i denne rapporten, basert på befolkningsrepresentative utvalg, det vil si utvalg der alle deler av befolkningen i teorien skal være likt representert. Dette innebærer at det tallmessig vil være relativt få respondenter som tilhører en av de minoritetsgruppene som særskilt vernes av loven om hatefulle ytringer. Dette problemet

forsterkes ved at noen minoritetsgrupper i tillegg ofte er underrepresentert i befolkningsrepresentative spørreundersøkelser. Vi vet for eksempel at noen innvandringsgrupper har klart lavere svartilbøyelighet enn befolkningen ellers (Djuve, Gulløy, Kavli & Berglund 2009), noe som kan bidra til å undervurdere omfanget av for eksempel rasistiske ytringer. Under avsnittet om kunnskapsbehov i avslutningskapitlet diskuterer vi noen måter å løse slike problemer på i fremtidig forskning.

2.1 Anmeldelsesstatistikken

På nasjonalt nivå har vi bare tilgang til informasjon om anmeldelser av hatkriminalitet generelt. Antall anmeldte hatkriminalitetssaker er lavt i Norge, også sett i forhold til det totale kriminalitetsbildet (Politidirektoratet 2015):

- I 2014 ble det registrert 223 anmeldelser med hatkriminalt motiv.
- I perioden 2010–2014 har antallet ligget mellom 216 og 307 anmeldelser per år.⁵
- Hatmotiv knyttet til «rase/etnisk tilhørighet» er den desidert største kategorien (Politidirektoratet 2015).
- Til sammenligning var det i Danmark 139 anmeldelser av hatkriminalitet i 2011, mens det i Sverige var 5490 anmeldelser samme år (Oslo politidistrikt 2013). De store forskjellene mellom de nordiske landene skyldes ulike registreringsrutiner, men sannsynligvis også ulik innsats, kompetanse og bevissthet om hatkriminalitet i politiet og sivilsamfunnet (Oslo politidistrikt 2013).

Oslo politidistrikt har imidlertid viet hatkriminalitet særskilt oppmerksomhet, og har publisert mer detaljerte anmeldelsestall for sitt distrikt. Disse tallene inkluderer også informasjon om hva slags gruppetilhørighet eller grunnlag hatkriminaliteten var rettet mot (Oslo politidistrikt 2016):

- I Oslo i 2015 var det 41 anmeldelser av hatefulle ytringer, i tillegg til 22 anmeldelser av trusler som ble definert som hatkriminalitet.
- Hatefulle ytringer er den største av kriminalitetstypene under hatkriminalitet, etterfulgt av «legemsfornærmelse/kroppskrenkelse».
- Det er ikke mulig å skille ut hatefulle ytringer på internett som egen kategori i den foreliggende anmeldelsesstatistikken, men 20 av sakene er registrert med sosiale medier, e-post eller telefon som åsted.

---

5 Endrede rutiner for registrering gjør at tallene i disse årene ikke er helt sammenlignbare.

- Hatkriminalitet med «medier» som åsted fordeler seg jevnt på etnisitet og religion som grunnlag, mens det er svært få slike anmeldelser med seksuell orientering som grunnlag.
- Det har vært en klar økning av anmeldelser av hatefulle ytringer i Oslo, fra 15 i 2014 til 41 året etter. Før 2014 var det nærmest ingen anmeldelser av hatefulle ytringer. Denne økningen gjenspeiler ikke nødvendigvis en reell økning i forekomsten av hatefulle ytringer, men reflekterer snarere den økte innsatsen og oppmerksomheten rettet mot tematikken i politidistriktet.

Ut fra foreliggende informasjon er det vanskelig å finne det presise antallet anmeldelser av hatefulle ytringer på nettet. Likevel ser vi at det på landsbasis er forholdsvis få som anmelder hatkriminalitet generelt, og i Oslo var det i toppåret 2015 altså bare 41 anmeldelser av hatefulle ytringer. Politiet mener at det er svært høye mørketall i anmeldelsesstatistikken. For det første er det mange som ikke anmelder denne typen forhold, og for det andre er det en del saker som av ulike grunner ikke registreres som hatkriminalitet i politiets registre (Politidirektoratet 2015). Dette gjør anmeldelsesstatistikken lite egnet til å gi oss et fullstendig bilde av omfanget av hatefulle ytringer på nettet.

2.2 Omfang av erfaringer med hatefulle ytringer og ubehagelige opplevelser på nettet

I det følgende gjennomgår vi sentrale studier som på ulike måter kan belyse omfanget av hatefulle og ubehagelige ytringer på nettet både i Norge og internasjonalt. Alle studiene er basert på spørreundersøkelser gjennomført blant representative utvalg av hele eller bestemte deler av befolkningen i landene der studiene er gjennomført.

Hatkriminalitet

Først går vi gjennom to undersøkelser som viser omfanget av erfaringer med *hatkriminalitet*. Dette er altså et videre begrep enn hatefulle ytringer, og inkluderer også andre former for handlinger, som for eksempel vold som er motivert av «hat», eller negative holdninger til bestemte minoritetsgrupper.

I Politiets innbyggerundersøkelser (Politidirektoratet 2012, 2016) har representative utvalg av den norske voksne befolkningen fått spørsmål om de har vært utsatt for ulike typer kriminalitet, inkludert om de har vært utsatt for «hatkriminalitet (som vold, trusler eller annen kriminalitet)».

- Undersøkelsen i 2012 viste at unge voksne (18–34 år) generelt, og unge voksne med innvandrerbakgrunn fra ikke-vestlige land spesielt, rapporterte at de var mest utsatt for hatkriminalitet. 3 prosent av dem uten innvandrerbakgrunn og 8 prosent av dem med innvandrerbakgrunn fra ikke-vestlige land i denne aldersgruppen svarte at de hadde blitt utsatt for «hatkriminalitet som vold, trusler eller annen kriminalitet på grunn av tro, hudfarge, etnisk opprinnelse, nasjonalitet eller seksuell legning». Den tilsvarende andelen i hele utvalget var 1 prosent (Politidirektoratet 2012).
- I 2015 var det ikke en tilsvarende egen undersøkelse blant personer med innvandrerbakgrunn, men totalt svarte 1,7 prosent at de har vært utsatt for hatkriminalitet. Det har dermed ikke vært noen betydelig endring fra forrige undersøkelse når det gjelder erfaringer med hatkriminalitet i befolkningen totalt (Politidirektoratet 2016: 28).

En rapport om hatkriminalitet («hadforbrydelser») i Danmark (COWI 2015) inkluderer flere forhold i begrepet (blant annet sjikane), i tillegg til hvilket grunnlag forbrytelsen var rettet mot. Denne undersøkelsen gir dermed noe høyere tall enn Politiets innbyggerundersøkelser. Rapporten bygger på data fra 2014.

- Totalt oppga 3 prosent at de helt sikkert – og 10 prosent at de kanskje – hadde vært utsatt for hatkriminalitet i løpet av det siste året (totalt 13 prosent).
- Sjikane var den vanligste formen for hatkriminalitet (37 prosent av tilfellene), noe som innebærer at om lag 5 prosent av den danske befolkningen helt sikkert eller kanskje hadde opplevd «hatefull sjikane» i løpet av det siste året.
- Det vanligste grunnlaget for hatkriminalitet var kjønn, etterfulgt av sosial status, alder og politisk eller annen holdning. Deretter fulgte etnisk opprinnelse eller hudfarge (3,6 prosent helt sikkert eller kanskje), religion og tro (2,4 prosent), nedsatt funksjonsevne («handicap») (1,6 prosent), seksuell orientering (1,0 prosent) og kjønnsidentitet (0,6 prosent).

Det er viktig å tolke resultatene i lys av at andelen personer som *potensielt* er utsatt for de ulike formene for hatkriminalitet og sjikane, varierer. «Alle» er potensielt utsatt for sjikane med grunnlag i kjønn, mens langt færre vil være utsatt for sjikane med grunnlag i seksuell orientering eller «handicap». Samtidig trenger ikke for eksempel sjikane eller skjellsord knyttet til seksuell orientering kun rettes mot seksuelle minoriteter. Vi kommer nærmere tilbake til hvilke grupper som er spesielt utsatt for hatefulle ytringer og trakassering på nettet, senere i kapitlet.

Hatefulle ytringer på nettet

En av svært få undersøkelser vi har funnet som prøver å måle omfanget av hatefulle ytringer som sådan, er en komparativ studie fra 2013–2014 som sammenligner erfaringer med hatefulle ytringer på nettet blant unge voksne (15–30 år) i USA, Storbritannia, Tyskland og Finland (Hawdon, Oksanen & Räsänen 2015).

- Studien viser at andelen som har vært *vitne til* hatefulle ytringer på nettet i løpet av de siste tre månedene, varierte mellom 31 prosent i Tyskland og 53 prosent i USA.
- Andelen som selv hadde vært *utsatt for* hatefulle eller nedverdiggende ytringer, varierte fra 4 prosent i Tyskland til 16 prosent i USA. I Storbritannia og Finland svarte om lag 10 prosent at de hadde vært utsatt for slike ytringer.

Forfatterne antyder at den høye forekomsten av hatefulle ytringer i USA kan skyldes at de har et sterkt grunnlovfestet vern om ytringsfriheten og dermed har vært tilbakeholdne med å regulere hatefulle ytringer juridisk. USA har også mange og fremtredende organiserte hatgrupper som opererer på nettet (Hawdon mfl. 2015: 34). Vi har ikke funnet tilsvarende undersøkelser som direkte studerer hatefulle ytringer i en norsk kontekst, men i kapittel 3 presenterer vi analyser av undersøkelser som kan belyse omfanget av hatefulle ytringer i Norge.

Ubehagelige eller nedlatende kommentarer

Det finnes en norsk undersøkelse som måler hvor vanlig det er å ha mottatt *ubehagelige eller nedlatende kommentarer* etter å ha ytret seg offentlig. Som del av det Fritt Ord-finansierte forskningsprosjektet *Status for ytringsfriheten i Norge* ble det i 2013 gjennomført landsrepresentative spørreundersøkelser, både blant personer i majoritetsbefolkningen og blant personer med innvandrerbakgrunn fra Asia, Afrika og Øst-Europa (Staksrud mfl. 2014). De som hadde deltatt i en diskusjon eller ytret seg offentlig på minst én arena (sosiale medier inkludert), ble spurt om de hadde opplevd å få ubehagelige eller nedlatende kommentarer i etterkant.

- 31 prosent av majoritetsbefolkningen svarte at de hadde hatt slike negative erfaringer, mens 28 prosent av personer med innvandrerbakgrunn rapporterte det samme. Forskjellen er ikke statistisk signifikant.
- De fleste hadde opplevd å få ubehagelige kommentarer flere ganger: Om lag halvparten i begge utvalgene svarte at de hadde hatt slike negative opplevelser mellom to og ti ganger, mens mellom 10 og 15 prosent svarte at de hadde opplevd det oftere.

- Selv om forskjellene mellom majoritetsbefolkningen og personer med innvandrerbakgrunn var små, var det store forskjeller i hva kommentarene oftest var rettet mot:
  - De desidert vanligste grunnlagene for ubehagelige kommentarer mot personer i majoritetsbefolkningen var innholdet i argumentasjon og politisk ståsted.
  - De vanligste grunnlagene blant personer med innvandrerbakgrunn var religion, etnisitet, nasjonalitet og hudfarge.

Vi presenterer nye og grundigere analyser av dette datamaterialet i neste kapittel.

Ubehagelige opplevelser på nettet

En amerikansk studie fra 2014 av voksne internettbrukere (Pew Research Center 2014) undersøker erfaringer med ulike typer ubehagelige opplevelser på nettet. Studien viser at det er svært vanlig å ha vært vitne til at noen blir trakassert på nettet. Relativt mange hadde også selv opplevd ulike former for trakassering på nett:

- 73 prosent hadde vært *vitne til* at noen ble trakassert på nettet, men dette inkluderte også en rekke mindre alvorlige former for trakassering. 60 prosent hadde sett andre bli kalt noe krenkende, 25 prosent hadde sett noen bli fysisk truet, 24 prosent hadde sett noen bli trakassert over lengre tid, mens 19 prosent hadde vært vitne til at noen ble seksuelt trakassert.
- Til sammen 40 prosent svarte at de selv hadde opplevd en av formene for trakassering som det spørres om. 22 prosent hadde opplevd «mindre alvorlige» typer trakassering (som å bli kalt noe krenkende eller blitt skjemt ut), mens 18 prosent hadde vært offer for mer alvorlige krenkelser (fysiske trusler, trakassering over lengre tid, forfølgning og seksuell trakassering).
- 27 prosent av respondentene hadde blitt kalt noe krenkende, 8 prosent hadde blitt fysisk truet, og mellom 6 og 7 prosent hadde blitt trakassert over lengre tid og/eller blitt seksuelt trakassert.

Undersøkelsen har imidlertid ingen informasjon om hvorvidt opplevelsene av trakassering var knyttet til spesifikke gruppetilhørigheter.

Tabell 1 gir en oversikt over de tre undersøkelsene som ser på omfanget av erfaringer med ulike former for ubehagelige ytringer og opplevelser.

Tabell 1. Undersøkelser om erfaringer med ulike former for hatefulle ytringer eller ubehagelige opplevelser på nettet

Kilde	Gjennomført (land/år)	Hva måles?	Omfang i prosent	Målgruppe
Hawdon, Oksanen & Räsänen (2015)	Finland 2013	Vært mål for hatefullt eller nedverdiggende materiale på nettet	10	15–30 år
	USA 2013		16	
	Storbritannia 2014		12	
	Tyskland 2014		4	
Pew Research Center (2014)	USA 2014	Blitt kalt noe krenkende	27	18 år og eldre
		Fysisk truet	8	
		Trakassert over lengre tid	7	
		Seksuelt trakassert	6	
Status for ytringsfriheten (Staksrud mfl. 2014)	Norge 2013	Opplevd å få ubehagelige eller nedlatende kommentarer etter å ha deltatt i en diskusjon eller sagt sin mening offentlig	31	Majoritetsbefolkningen 16 år og eldre
			28	Personer med innvandrerbakgrunn fra Asia, Afrika og Øst-Europa, 16 år og eldre

Tabellen tydeliggjør at ulike studier gir ulike bilder av omfanget av negative opplevelser på nettet og hatkriminalitet. Jo mer alvorlig fenomen undersøkelsene måler, desto mindre er omfanget. Det er ikke mulig å bruke disse undersøkelsene til å komme frem til et «objektivt» tall på omfanget av hatefulle ytringer på internett, men de peker mot at trakassering – som kan spenne fra fornærmelser til mer truende oppførsel – er en relativt vanlig del av livet på nettet. I neste kapittel supplerer vi oversikten med oppdaterte analyser av omfanget av hatefulle og andre ubehagelige ytringer i Norge.

2.3 Omfanget av digital mobbing blant barn og unge

Det finnes en rekke undersøkelser om digital mobbing blant barn og unge. Disse måler ikke hatefulle ytringer spesifikt, fordi de ikke har informasjon om hvorvidt mobbingen er rettet mot en gruppetilhørighet. Mens mobbing som fenomen er rettet mot individer, er, som nevnt, hatefulle ytringer rettet mot gruppeidentiteter eller gruppetilhørighet. Undersøkelsene gir likevel et bilde av omfanget av barn og unges erfaringer med ubehagelige opplevelser på nettet.

Ung i Norge

Ung i Norge er en omfattende landsrepresentativ spørreundersøkelse blant ungdom (13–15 år), som har vært gjennomført flere ganger siden 1992 (NOVA 2015). Undersøkelsene besvares i skoletida og har svært høy svarprosent. En oppsummering av undersøkelsene fra 2012 til 2014 viser at relativt mange unge har opplevd å bli plaget eller få trusler på nettet, men at det er få som opplever dette jevnlig.

- Totalt sa rundt en fjerdedel av ungdommene at de har opplevd å bli plaget eller fått trusler på nettet.
- 6 prosent svarte at de hadde vært utsatt for plaging og trusler fra andre unge via internett eller mobil minst én gang i måneden. 3 prosent svarte at de ble plaget minst annenhver uke.

Barn og medier-undersøkelsen

Barn og medier-undersøkelsen (Medietilsynet 2016) er en undersøkelse blant barn i alderen 9–16 år, som har vært gjennomført flere ganger siden 2008. Den viser de samme hovedmønstrene som Ung i Norge-undersøkelsene: Relativt mange har opplevd at noen har vært slemme eller mobbet dem på nettet, men det er få som opplever dette jevnlig. Det er i tillegg vanlig å være vitne til mobbing på nettet, og relativt mange har også vært vitne til at noen har blitt truet.

- I undersøkelsen fra 2016 svarte 25 prosent at de hadde opplevd at noen har vært slemme med dem eller mobbet dem på nettet. 7 prosent svarte at de hadde vært utsatt for dette månedlig eller oftere.
- 16 prosent av barna svarte at de hadde opplevd å bli truet på nettet. 5 prosent opplevde dette månedlig eller oftere.

I perioden 2014–2016 var det en sterk økning i andelen som har opplevd at noen har vært slemme med dem, mobbet eller truet dem.⁶

Undersøkelsen i 2016 fant videre at:

- 41 prosent har sett noen være slemme med eller mobbe andre på internett. 16 prosent har sett dette månedlig eller oftere.
- 25 prosent har vært vitne til trusler på internett, 9 prosent månedlig eller oftere.

---

6 Ifølge Medietilsynet skyldes noe av økningen at det i 2016 var flere 16-åringer med i utvalget, og mobbing og trusler er vanligere blant de eldre barna. Det er imidlertid en klar økning i omfanget av mobbing og trusler fra 2014, selv om man tar hensyn til den endrede alderssammensetningen i utvalget (personlig kommunikasjon med Medietilsynet).

- 10 prosent har selv mobbet eller vært slemme med noen på nettet, 2 prosent har gjort det månedlig eller oftere.

EU Kids Online

EU Kids Online (Livingstone, Haddon, Görzig & Ólafsson 2011) er en internasjonal undersøkelse blant barn i alderen 9–16 år, som 25 land deltok i.

Funnene fra Norge viste at:

- 8 prosent hadde blitt mobbet på nettet i løpet av det siste året.
- Det mest vanlige var å få slemme eller sårende meldinger eller at slemme eller sårende ting ble spredd på nettet.
- Norge hadde det femte høyeste tallet i undersøkelsen når det gjelder omfang av mobbing på nettet.

Hovedfunn fra de tre undersøkelsene er oppsummert i tabell 2.

Tabell 2. Studier om omfang av digital mobbing blant barn og unge i Norge

Kilde	Gjennomført (år)	Hva måles?	Omfang i prosent	Målgruppe
Ung i Norge (NOVA 2015)	2012–2014	Plaging og trusler ... månedlig eller oftere ... minst annenhver uke	6 3	13–15 år
Barn og medierundersøkelsen (Medietilsynet 2016)	2016	Noen har vært slemme mot deg eller mobbet deg ... siste år ... månedlig eller oftere Truet ... siste år ... månedlig eller oftere	25 7 16 5	9–16 år
EU Kids online (Livingstone mfl. 2011)	2010	Blitt mobbet siste året	8	9–16 år

De to norske undersøkelsene av barn og ungdoms erfaringer tegner et relativt likt bilde av omfanget av digital mobbing. Både Medietilsynet og Ungdata finner at 6–7 prosent blir plaget / har opplevd at noen var slemme / har blitt mobbet minst månedlig. Medietilsynets undersøkelse viser at 25 prosent har blitt mobbet, mens 16 prosent har blitt truet *i løpet av det siste året*. EU Kids Online finner betydelig lavere tall for mobbing siste år (8 prosent), noe som trolig skyldes at denne undersøkelsen avgrenser spørsmålet til mobbing. I Medietilsynets undersøkelse inkluderes også mindre alvorlige hendelser hvor noen har vært «slemme».

2.4 Hvilke grupper er særlig utsatt?

Spørreundersøkelsene vi har brukt for å få et bilde av omfanget av hatefulle ytringer, sier også noe om hvem som er spesielt utsatt. Det er imidlertid viktig å skille mellom hvem som er utsatt, og hvilket grunnlag hatytringene er rettet mot. Flere av undersøkelsene viser at det ikke alltid er så store forskjeller mellom grupper når det gjelder andelen som har hatt ubehagelige opplevelser på nettet, men det kan likevel være store variasjoner i hva de negative ytringene retter seg mot.

I tillegg er det viktig å merke seg at ytringer som er rettet mot et bestemt grunnlag, ikke nødvendigvis utelukkende rettes mot medlemmer av den aktuelle gruppen. For eksempel blir ord som «homo» og «jøde» brukt som generelle skjellsord (Helseth 2007; Hoffmann, Kopperud & Moe 2012). Selv om ytringene ikke er rettet direkte mot medlemmer av den aktuelle minoritetsgruppen, kan de likevel ramme den aktuelle gruppen dersom disse opplever at slike betegnelser brukes som skjellsord. Altså kan individer som identifiserer seg med bestemte grupper, være utsatt for hatefulle ytringer selv i tilfeller der de ikke er direkte mottakere av slike ytringer. Dette understrekes også i straffeloven § 185, ved at hatefulle ytringer er ulovlige både når de fremsettes offentlig, og når de fremsettes i andres nærvær (se delrapport 3 (Wessel-Aas mfl. 2016) for en nærmere diskusjon).

Undersøkelsene vi har gått gjennom, er ikke utformet for å kunne avdekke hvem som er utsatt for hatefulle ytringer og hatkriminalitet på nettet. For eksempel er flere av grunnlagene i definisjonen av hatefulle ytringer, som for eksempel nedsatt funksjonsevne, ikke med. Under oppsummerer vi kunnskapen om de ulike grunnlagene som fremkommer i generelle studier av negative erfaringer på nettet. I denne rapporten har vi ikke systematisk gått gjennom forskningen som er gjort på ulike gruppers erfaringer (men se delrapport 2 (Eggebø & Stubberud 2016), som gir en systematisk gjennomgang av litteraturen om de ulike gruppene). I tillegg til de gruppene som vernes av straffeloven § 185 om hatefulle ytringer (etnisitet, religion, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne), går vi gjennom variasjoner knyttet til kjønn og alder. Avslutningsvis presenterer vi kort noe forskning på én utsatt profesjonsgruppe det finnes tilgjengelig kunnskap om, nemlig journalister.

Alder

Unge voksne fremstår som en spesielt utsatt gruppe.

- I undersøkelsen til Pew Research Center svarte 70 prosent av de unge i alderen 18–24 år at de hadde opplevd en form for trakassering (inkludert mindre alvorlige former) på nettet. Nesten en fjerdedel hadde mottatt fysiske trusler (Pew Research Center 2014: 14). For hele utvalget samlet var de tilsvarende tallene henholdsvis 40 og 8 prosent.
- Digital mobbing er mer vanlig blant ungdommer enn blant yngre barn. Eldre barn har oftere opplevd å bli mobbet og har oftere vært vitne til mobbing (Livingstone mfl. 2011; Medietilsynet 2016).

Kjønn

Undersøkelsene finner stort sett små kjønnsforskjeller når det gjelder omfang totalt sett, men menn og kvinner opplever ulike typer hets og trakassering.

- Mens menn først og fremst opplever ubehagelige og nedlatende kommentarer rettet mot innholdet i argumentene sine, opplever kvinner at mye av hetsen er rettet mot kjønn og utseende (Staksrud mfl. 2014: 41).
- Undersøkelsen til Pew Research Center viser at menn samlet sett opplever trakassering noe oftere enn kvinner, men det er klare forskjeller i hva slags type trakassering menn og kvinner opplever. Menn opplever oftere å bli kalt noe krenkende og å motta fysiske trusler, mens kvinner er mer utsatt for seksuell trakassering og «stalking», det vil si uønsket og gjentakende forfølgelse, uønsket oppmerksomhet og annen plagsom adferd (Pew Research Center 2014: 5).
- I den komparative studien til Hawdon med kollegaer, fant de store forskjeller mellom landene når det gjaldt i hvilken grad folk har vært vitne til hat rettet mot kjønn. Mens 44 prosent av hatet som var observert i USA og Storbritannia, var knyttet til kjønn, var andelen hat knyttet til kjønn nesten halvparten så omfattende i Finland og Tyskland (Hawdon mfl. 2015: 34). Utenom i Storbritannia, hvor kjønn var det tredje vanligste grunnlaget for hatefulle ytringer, kom kjønn langt nede på listen med de ulike grunnlagene som var spesifisert i undersøkelsen.
- Studiene av digital mobbing finner heller ingen systematiske kjønnsforskjeller, men gutter har større sannsynlighet for å bli utsatt for trusler.
  - Den seneste Ungdata-rapporten til NOVA fant at jenter var mer utsatt enn gutter, men blant dem som ofte ble plaget eller mobbet på nettet (minst annenhver uke), var det ingen kjønnsforskjell (NOVA 2015: 103).
  - I den seneste Barn og medier-undersøkelsen til Medietilsynet fant de ingen systematiske kjønnsforskjeller når det gjaldt mobbing. Studien viste

imidlertid at flere gutter enn jenter hadde vært utsatt for trusler. Totalt 31 prosent av guttene og 18 prosent av jentene i alderen 15–16 år svarte at de hadde blitt truet på internett, spill eller mobil (Medietilsynet 2016: 67).

Den senere tiden har det vært rettet en del oppmerksomhet mot hvordan kvinner som gruppe utsettes for trusler, hets og trakassering på internett, og hvilke konsekvenser dette har for ytringsfriheten. Delrapport 2 (Eggebø & Stubberud 2016) viser imidlertid at forskningen på feltet fremdeles er relativt begrenset.

Etnisitet, religion m.m.

Etnisitet, hudfarge og religion er blant de vanligste grunnlagene for hatefulle ytringer i flere undersøkelser.

- *www.hatebase.org* er en global database som samler tilfeller av hatefulle ytringer. Deres oversikt viser at det store flertallet av ytringene de har i sin oversikt, har vært rettet mot individer med bakgrunn i etnisitet og nasjonalitet (Hatebase 2016).
- Etnisitet og religion er også blant de viktigste grunnlagene for hatet som respondentene rapporterer at de har vært vitne til i Hawdon og kollegaers (2015: 34) internasjonale undersøkelse.
- Data fra prosjektet *Status for ytringsfriheten i Norge* viste at det overordnet var små forskjeller mellom majoritetsbefolkningen og personer med bakgrunn fra ikke-vestlige land når det gjaldt andelen som har mottatt ubehagelige eller nedlatende kommentarer på nettet. Den etniske minoritetsbefolkningen rapporterte imidlertid i større grad om kommentarer rettet mot hudfarge, religion og nasjonalitet, altså grunnlag som er beskyttet av straffeloven (Midtbøen & Steen-Johnsen 2016; Staksrud mfl. 2014). Vi ser nærmere på disse dataene i neste kapittel.

Delrapport 2 (Eggebø & Stubberud 2016) viser at det er svært begrenset kunnskap om hatefulle ytringer, diskriminering og mobbing rettet mot urfolk og de norske nasjonale minoritetene, som samer, kvener, skogfinner og tater/romani-folket, mens det finnes noen få studier som tar opp erfaringene til norske jøder. Her studeres utbredelsen av antisemittisme i majoritetsbefolkningen.

Seksuell orientering

- I de fire landene som er med i Hawdon og kollegaers komparative studie, kommer seksuell orientering på første eller andre plass blant grunnlagene folk oftest rapporterer at de har vært vitne til (Hawdon mfl. 2015: 34).

- I delrapport 2 (Eggebo & Stubberud 2016) gjennomgås forskning som viser at bifile, homofile og lesbiske elever i Norge er betydelig mer utsatt for mobbing via mobiltelefon eller internett enn andre elever. Spesielt homofile gutter er utsatt for mobbing rettet mot deres seksuelle legning (Roland & Auestad 2009: 34–35).
- Blant voksne lesbiske og homofile i Norge har rundt to av ti opplevd negative kommentarer eller negativ oppførsel på arbeidsplassen de siste fem årene på grunn av deres seksuelle legning. Andelen var noe lavere blant bifile kvinner og menn (Anderssen & Malterud 2013: 92).

Det finnes ikke informasjon om seksuell orientering i de andre undersøkelsene vi har gått gjennom her.

Nedsatt funksjonsevne

- Mellom 13 og 18 prosent av netthatet som er observert i de fire landene som er med i Hawdon og kollegaers studie, er knyttet til fysisk funksjonsnedsettelse (Hawdon mfl. 2015: 34). Dette er blant grunnlagene folk i minst grad rapporterer å ha sett hat rettet mot.
- Det er samtidig mye som tyder på at hatkriminalitet mot personer med nedsatt funksjonsevne er spesielt underreportert (Digranes 2016; Hall 2013).
- Statistisk sentralbyrå viser at personer med nedsatt funksjonsevne har tre ganger så høy sannsynlighet for å være utsatt for vold eller trusler om vold som befolkningen ellers (Ramm 2010: 62).

Delrapport 2 (Eggebo & Stubberud 2016) peker på at forskning på hatkriminalitet rettet mot personer med nedsatt funksjonsevne er et svært nytt forskningsfelt med relativt lite eksisterende forskning. Det finnes foreløpig ingen norske studier som omhandler hatkriminalitet eller hatefulle ytringer mot denne gruppen. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har imidlertid bestilt en studie av hatefulle ytringer rettet mot personer med nedsatt funksjonsevne (Olsen, Vedeler, Eriksen & Elvegård 2016).⁷

Netthat og trusler mot journalister

Visse profesjonsgrupper kan være spesielt utsatt for hatefulle ytringer. Det har vært lite oppmerksomhet om hatefulle ytringer i arbeidslivet, men det har vært egne undersøkelser om journalisters erfaringer med trakassering og trusler i alle de tre skandinaviske landene. I kraft av deres offentlige rolle er det sannsynlig

---

⁷ Oppdraget gjennomføres av Nordlandsforskning og NTNU Samfunnsforskning og skal etter planen ferdigstilles høsten 2016, men var ikke publisert når denne rapporten ble trykket.

at journalister er særlig utsatt for hatefulle og andre ubehagelige ytringer. De aktuelle undersøkelsene tar ikke spesifikt for seg hatefulle ytringer på nettet, men viser at journalister er en utsatt gruppe når det gjelder trakassering, og at visse saksområder fremkaller mer hatefulle reaksjoner enn andre.

- I Norge svarer i overkant av 40 prosent av journalistene at de har blitt utsatt for sjikane, hets, krenkelser eller trakassering de siste fem årene, mens en fjerdedel har blitt utsatt for trusler (Hagen 2015: 13).
- I Sverige og Danmark svarer mellom 40 og 45 prosent av journalistene at de har blitt utsatt for trakassering (Mølster 2015: 58).
- I hvilken grad journalister blir utsatt for trakassering og trusler, henger sammen med hvilke saksområder de dekker. Temaer som innvandring, politiske konflikter og likestilling er de som utløser flest hatreaksjoner (Hagen 2015; Nilsson 2015).

2.5 Hvilke plattformer brukes?

Hvilke plattformer som er åsted for hatefulle ytringer og hatkriminalitet på nettet, endres raskt. Nye plattformer dukker opp og blir svært populære på kort tid, mens andre blir forlatt av brukerne etter en stund. Også måten de ulike plattformene brukes på, endrer seg over tid. Dermed vil studiene som er beskrevet under, kun gi øyeblikksbilder av hvordan landskapet så ut akkurat da studiene ble gjennomført.

- Foxman og Wolf (2013) beskriver ulike måter internett brukes til å spre og oppfordre til hat, og trekker frem blant annet sosiale medier, online-spill, nettsider som promoterer ekstremistiske grupper, og «fordekte» («cloaked») nettsider, som fremstår som uavhengige og faktabaserte, men som består av hatefull propaganda. Spesielt den amerikanske forskningslitteraturen om hatkriminalitet er opptatt av såkalte hatsider og hatgrupper på nettet. Dette er imidlertid ikke nødvendigvis hatinnhold som leses av gruppene hatet er rettet mot.
- Pew Research Center (2014)⁸ fant at 66 prosent av dem som hadde opplevd trakassering på nettet, hadde opplevd det på sosiale nettverk, mens 22 prosent svarte at den negative opplevelsen fant sted i kommentarfeltet på en nettside. 16 prosent av dem som har opplevd trakassering, har fått det via e-post eller gjennom deltakelse i online-spill.
  - Kvinner og unge voksne er særlig utsatt på sosiale medier, mens menn har høyere sannsynlighet for å oppleve trakassering på nettspill og i kommen-

8 Undersøkelsen inneholder som nevnt ikke informasjon om hva slags grunnlag det er for trakasseringen. Vi kan dermed ikke vite om dette faller innenfor fenomenet hatefulle ytringer.

tarfelt. Eldre internettbrukere (over 50 år) har høyere sannsynlighet enn andre for å oppleve trakassering via e-post (Pew Research Center 2014: 24–25).

- Hawdon mfl. (2015) undersøkte også på hvilke plattformer hatefulle ytringer forekommer. De fant at Facebook var den vanligste plattformen hvor folk har vært *vitne til* hat, mens YouTube kom på andreplass. Twitter kom høyt opp på lista i USA og Storbritannia, men var en mindre vanlig kanal i Finland og Tyskland. Foruten at Facebook og YouTube lå på henholdsvis første- og andreplass i alle fire land, var det store forskjeller i hvilke plattformer folk rapporterte som åsted for hatefulle ytringer.
- I studien EU Kids Online fra 2011 kom det frem at sosiale nettverk og direkte meldinger («instant messaging») var de vanligste plattformene for digital mobbing. E-post, nettspill og chatterom var mindre vanlige arenaer for mobbing, noe som ble forklart med at disse arenaene generelt ble brukt mindre (Livingstone mfl. 2011: 63).
- I en norsk undersøkelse blant 11–12-åringer fra 2015 kom Snapchat klart høyest på listen over plattformer hvor barn hadde opplevd at noen hadde vært slemme, eller hvor de hadde blitt mobbet eller truet. Dette er en tjeneste for bilde- og videodeling hvor meldingene slettes etter inntil ti sekunder. Andre tjenester som var åsted for ubehagelige opplevelser, var Instagram (bilde-delings-tjeneste), Moviestar Planet (blanding av nettsamfunn og spill for barn) og, i noe mindre grad, Facebook (Aftenposten 2016).⁹

2.6 Bekymring for å bli utsatt for hatefulle ytringer

Over har vi sett på kunnskap om omfanget av hatefulle ytringer, hvem som rammes, og hvor det forekommer. Men er dette et fenomen folk er bevisst på finnes, og som de er bekymret for å bli utsatt for? Tre skandinaviske studier undersøker på ulike måter i hvilken grad folk er bekymret for å bli utsatt for ubehagelige opplevelser på nettet.

I politiets innbyggerundersøkelse fra 2016 ble det blant annet spurt om befolkningens bekymring for å bli utsatt for ulike typer kriminalitet (Politidirektoratet 2016). Undersøkelsen viste at:

- Rundt én av ti var i ganske eller meget stor grad bekymret for å bli utsatt for trakassering på nettet og for hatkriminalitet. Dette var på nivå med bekymringen for ordensforstyrrelser og vold eller trusler om vold.

---

⁹ Vi har forsøkt å få tilgang til undersøkelsen, uten hell.

I den danske studien av hatkriminalitet (COWI 2015) ble *de som hadde opplevd hatkriminalitet*, spurt om de følte seg utsatt for forbrytelser rettet mot ulike grunnlag.

- Totalt 9 prosent av dem som hadde opplevd hatkriminalitet det seneste året, følte seg utsatt på grunn av de forskjellige identitetskategoriene.
- Kvinner, unge og personer med lav inntekt / kort utdanning opplevde seg mest utsatt for hatkriminalitet.

En svensk studie om sosiale medier undersøkte opplevd risiko for å bli utsatt for netthat og personlige angrep på sosiale medier (Ghersetti 2015). Studien viste følgende:

- To av tre var helt eller delvis enige i at man risikerer å bli utsatt for netthat og personlige angrep på sosiale medier.
- Kvinner var noe mer bekymret enn menn, og unge var mer bekymret enn eldre. Det var liten forskjell mellom daglige brukere og de som sjelden brukte sosiale medier.

De tre undersøkelsene tegner svært ulike bilder av hvor bekymret befolkningen er for å bli utsatt for ubehagelige opplevelser på nettet, og forskjellene gjenspeiler sannsynligvis i stor grad at spørsmålene har blitt stilt i ulike sammenhenger. I Politidirektoratets undersøkelse spørres det om bekymring for trakassering på nettet og hatkriminalitet i sammenheng med bekymring for en lang rekke lovbrudd, noen av dem svært alvorlige. Dermed tolker sannsynligvis respondentene spørsmålene om trakassering på nettet som alvorlig og potensielt straffbar trakassering. Den danske studien skiller ikke mellom ulike former for hatkriminalitet, og rapporterer heller ikke bekymring blant dem som ikke har opplevd hatkriminalitet i løpet av det siste året. Vi vet derfor ikke nøyaktig hva slags forbrytelse danskene er bekymret for, eller hvor mange i befolkningen som helhet som er bekymret. Den svenske undersøkelsen er på sin side en undersøkelse om sosiale medier, og den store graden av bekymring som meldes der, reflekterer kanskje at bevisstheten om risikoen ved nettbruk er høy i befolkningen generelt.

I det neste kapitlet presenterer vi tidligere upubliserte resultater fra nylig gjennomførte undersøkelser i Norge om opplevelser med hatefulle og andre ubehagelige ytringer.

3 Egne undersøkelser av omfanget i Norge

Som vi viste i forrige kapittel, gir ulike undersøkelser sprikende tall når det gjelder omfanget av hatefulle ytringer, noe som blant annet skyldes at få studier har operert med en presis definisjon av «hatefulle ytringer» (se tabell 1). I dette kapitlet forsøker vi å komme noe nærmere et relevant estimat for erfaringer med hatefulle ytringer i Norge. Dette gjør vi ved å analysere data fra en spørreundersøkelse som ble gjennomført i juni 2016, som del av prosjektet *Social Media in the Public Sphere* (SMIPS). I denne undersøkelsen ble et stort befolkningsutvalg (n = 5054) spurt om de hadde erfart å få hatefulle ytringer via sosiale medier. Med spørsmålet fulgte en definisjon av hatefulle ytringer som «ytringer som er nedverdiggende, truende, trakasserende eller stigmatiserende». De som svarte «ja», fikk deretter et oppfølgingsspørsmål om hvilke grunnlag disse ytringene oftest rettes mot. Det var mulig å krysse av for én eller flere av totalt 13 ulike grunnlag, i tillegg til «Annet» og «Vet ikke». Grunnlagene inkluderte forhold som dekkes av § 185 (nasjonalitet, etnisitet, hudfarge, religion, seksuell orientering og funksjonsevne), forhold som gjerne inngår i mer utvidede definisjoner av hatytringer (som kjønn) (jf. LDO 2015), og forhold som står lenger unna loven (som yrke og utdanning). Det er viktig å understreke at det fortsatt jobbes med materialet fra SMIPS-undersøkelsen, og at det vil presenteres mer utfyllende analyser i en rapport til Justis- og beredskapsdepartementet i forbindelse med prosjektet *Forebygging av hatefulle ytringer og hatkriminalitet på internett*.¹⁰

I tillegg til SMIPS-undersøkelsen har det i regi av prosjektet *Status for ytringsfriheten i Norge* de siste årene vært gjennomført spørreundersøkelser blant majoritetsbefolkningen, personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika og journalister. Relevante funn fra noen av disse undersøkelsene er gjengitt i forrige kapittel (Midtbøen & Steen-Johnsen 2016; Staksrud mfl. 2014). Materialet er imidlertid ikke fullt ut utnyttet, og i dette kapitlet presenterer vi oppdaterte analyser. Undersøkelsene spør ikke direkte om «hatefulle ytringer», men om «ubehagelige eller nedlatende kommentarer» og «trusler». Formålet er følgelig først og fremst å studere relative forskjeller mellom på den ene siden majoritetsbefolkningen og på den andre siden grupper vi kan anta er særlig

---

¹⁰ Planlagt publisert i november/desember 2016.

utsatt for hatytringer og andre ubehagelige kommentarer i sosiale medier, i dette tilfellet journalister og innvandrere.

Alle undersøkelsene har vært gjennomført på internett av TNS Gallup, blant personer som er 15 år eller eldre. Følgelig er det viktig å bemerke at resultatene kun er gyldige for internettbrukere i denne aldersgruppen. Utvalg av majoritetsbefolkningen ble trukket fra «GallupPanelet», som består av tilfeldig uttrukne personer som har sagt seg villig til å svare jevnlig på undersøkelser. Utvalget som består av personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika, ble trukket fra folkeregisteret blant innvandrere og etterkommere med minimum fem års botid i Norge. Journalistutvalget ble trukket fra medlemslistene til Norsk Journalistlag (NJ) og Norsk Redaktørforening (RF).

Som nevnt i kapittel 2 er det viktig å presisere at spørreundersøkelser om erfaringer med å få hatefulle ytringer baserer seg på *subjektive opplevelser*. Følgelig kan vi ikke vite om erfaringene som rapporteres, ville vært definert som «hatefulle» i juridisk forstand.

3.1 Befolkningen som helhet

Vi begynner med å se på det totale omfanget av erfaringer med hatefulle ytringer i befolkningen. Tabell 3 viser hvor mange som i SMIPS-undersøkelsen svarte at de hadde erfart å få ulike former for det de selv opplevde som hatefulle ytringer, fordelt på kjønn. I tillegg til å vise hvert enkelt grunnlag, viser tabellen også hvor stor andel av befolkningen som har fått hatefulle ytringer rettet mot et av grunnlagene som dekkes av henholdsvis straffeloven § 185 og en utvidet definisjon som i tillegg inkluderer kjønn, utseende og personlighet.

Tabell 3. Hva hatefulle ytringer oftest rettes mot som andel av befolkningen, etter kjønn og totalt. Prosent

	Menn	Kvinner	Totalt
Innholdet i argumentet ditt	4,0	1,8	2,9
Politiske ståsted	3,9	1,6	2,7
Personlige egenskaper / personlighet	3,0	2,4	2,7
Utseende	1,2	1,0	1,1
Kjønn	0,5	1,6	1,1
Yrke	0,9	0,5	0,7
Nasjonalitet	0,8	0,4	0,6
Religion	0,8	0,4	0,6
Utdanning	0,6	0,3	0,5
Funksjonsevne	0,5	0,3	0,4
Hudfarge	0,6	0,2	0,4
Seksuell orientering	0,4	0,3	0,3
Etnisitet	0,5	0,0	0,2
Annet	0,4	0,7	0,6
Vet ikke	0,4	0,6	0,5
Totalt	8,4	5,9	7,2
Grunnlag som dekkes av § 185	2,7	1,2	1,9
§ 185 + kjønn, utseende og personlighet	4,9	3,9	4,4
n (uvektet)	2611	2443	5054

Kilde: SMIPS (2016)

NOTE: Kjønnforskjeller er uthevet der de er statistisk signifikante ($p < 0,05$). Spørsmålsformulering: «Har du selv mottatt hatefulle ytringer via sosiale medier? Med 'hatefulle' menes ytringer som er nedverdiggende, truende, trakasserende eller stigmatiserende.» Det var mulig å krysse av for flere grunnlag. § 185 verner mot hatefulle ytringer rettet mot nasjonalitet, etnisitet, hudfarge, religion, seksuell orientering og funksjonsevne. Vektet etter kjønn, alder og utdanning.

Totalt svarte om lag 7 prosent av respondentene i undersøkelsen at de hadde opplevd å få det de selv oppfattet som hatefulle ytringer, rettet mot seg. Det var flere menn (8,4 prosent) enn kvinner (5,9 prosent) som svarte dette.

Tabellen viser videre at ytringene oftest ble rettet mot grunnlag som ikke dekkes av straffeloven, nærmere bestemt innholdet i ens argument, politisk ståsted og personlige egenskaper / personlighet. Menn rapporterte oftere enn kvinner at de hadde opplevd ytringer rettet mot sitt politiske ståsted og innholdet i sine argumenter, mens kvinner oftere enn menn svarte at de hadde opplevd ytringer rettet mot kjønn.

Avgrenser vi omfanget av ytringer til kun å gjelde de som rettes mot nasjonalitet, etnisitet, hudfarge, religion, seksuell orientering og funksjonsevne (jf. § 185), viser tabellen at totalt 2 prosent av respondentene hadde opplevd dette. Dette er omtrent på nivå med omfanget av hatkriminalitet mer generelt, som rapportert i Politiets innbyggerundersøkelse (Politidirektoratet 2016). Flere menn enn kvinner rapporterte om hatefulle ytringer rettet mot grunnlagene som dekkes av loven.

Dersom vi utvider definisjonen av hatefulle ytringer til også å inkludere kjønn, personlighet og utseende, forsvinner kjønnsforskjellen (den er ikke statistisk signifikant), og det totale omfanget av hatefulle ytringer øker til i overkant av 4 prosent. Med andre ord faller en god del av ytringene som personer opplever som hatefulle, utenfor definisjonen i straffeloven, men også utenfor mer utvidete definisjoner av begrepet.

Når det gjelder variasjoner i andre undergrupper enn kjønn, viste undersøkelsen at unge oftere enn eldre har erfart å få hatytringer rettet mot seg, noe som er i tråd med studiene som ble gjennomgått i forrige kapittel (for eksempel Pew Research Center 2014). Det er også en klar sammenheng mellom internettadferd og erfaring med hatytringer. Personer som ofte deler meninger og synspunkter på internett og i sosiale medier, utsettes i langt større grad enn andre for slike ytringer.

3.2 Personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika

I prosjektet *Status for ytringsfriheten* ble det i 2013 gjennomført spørreundersøkelser som gjør det mulig å sammenligne majoritetsbefolkningen med personer som har innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika, i aldersgruppen 16–50 år. Disse undersøkelsene spurte ikke direkte om «hatytringer», men snarere om opplevelser med å få ubehagelige eller nedlatende kommentarer. På samme vis som i SMIPS-undersøkelsen fikk alle dem som svarte «ja», et oppfølgingsspørsmål om hva ytringene oftest rettes mot.¹¹ Deretter fikk respondentene i tillegg et spørsmål om de også hadde opplevd å få konkrete trusler. Tabell 4 oppsummerer hovedfunn fra disse undersøkelsene, hvor vi skiller mellom ubehagelige eller nedlatende kommentarer rettet mot ulike grunnlag.

¹¹ Listen over grunnlag var noe kortere enn i SMIPS-undersøkelsen: Nedsatt funksjonsevne, yrke og utdanning ble ikke inkludert.

Tabell 4. Erfaringer med ubehagelige eller nedlatende kommentarer og trusler etter å ha deltatt i en diskusjon. Majoritetsbefolkningen og personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika. Prosent

	Innvandrere inntil 50 år (2013)	Majoritet inntil 50 år (2013)
Grunnlag som dekkes av § 185	11,4	3,2
§ 185 + kjønn, utseende og personlighet	12,7	10,2
Ubehagelige/nedlatende kommentarer totalt	18,5	20,3
Konkrete trusler	4,3	3,8
n (uveid)	395	751

Kilde: Status for ytringsfriheten (2013)

NOTE: Forskjeller mellom majoritetsbefolkningen og innvandrere er uthevet der de er statistisk signifikante ($p < 0,05$). Spørsmålsformulering: «Etter å ha deltatt i en diskusjon og sagt din mening offentlig, har du opplevd å få ubehagelige eller nedlatende kommentarer?» «Hva med konkrete trusler, har du opplevd dette?» § 185 verner mot hatefulle ytringer rettet mot nasjonalitet, etnisitet, hudfarge, religion og seksuell orientering. Vektet etter kjønn, alder og utdanning.

Tabell 4 viser at det totale omfanget av ubehagelige eller nedlatende kommentarer og trusler var relativt likt i de to utvalgene (forskjellene er ikke statistisk signifikante). I både majoritetsutvalget og i innvandrerutvalget svarte om lag 20 prosent at de hadde opplevd å få ubehagelige eller nedlatende kommentarer etter å ha deltatt i en diskusjon, mens om lag 4 prosent svarte at de hadde fått konkrete trusler.

Avgreanser vi de ubehagelige eller nedlatende kommentarene til kun å gjelde dem som var rettet mot nasjonalitet, etnisitet, hudfarge, religion og seksuell orientering, var det imidlertid en tydelig og signifikant forskjell mellom utvalgene. Ikke overraskende svarte langt flere respondenter med innvandrerbakgrunn enn respondenter uten innvandrerbakgrunn at de hadde opplevd å få slike kommentarer rettet mot seg. Dette er også i tråd med studier som ble gjennomgått i forrige kapittel (for eksempel Hatebase 2016).

Utvider vi definisjonen til også å inkludere kjønn, utseende og personlighet, forsvinner imidlertid forskjellen. En betydelig andel i majoritetsbefolkningen har opplevd å få kommentarer rettet mot disse tre grunnlagene. Det er fortsatt noen flere i innvandrerutvalget enn i majoritetsutvalget som svarte at de hadde fått ubehagelige eller nedlatende kommentarer rettet mot seg, men forskjellen er ikke lenger statistisk signifikant. Med andre ord er det først og fremst de vernede grunnlagene som skiller innvandrere fra majoritetsbefolkningen.

3.3 Journalister og redaktører

I prosjektet *Status for ytringsfriheten* ble det i 2015 gjennomført undersøkelser som gjør det mulig å sammenligne majoritetsbefolkningen med medlemmer av Norsk Journalistlag (NJ) og Norsk Redaktørforening (RF). For å gjøre tallene sammenlignbare, viser tabell 5 kun den delen av majoritetsutvalget som svarte at de hadde ytret seg i minst ett medium (inkludert sosiale medier).¹²

Tabell 5. Erfaringer med ubehagelige eller nedlatende kommentarer og trusler etter å ha deltatt i en diskusjon. Majoritetsbefolkningen og journalister. Prosent

	Medlemmer av NJ/RF (2015)	Majoritet – har ytret seg (2015)
Grunnlag som dekkes av § 185	6,2	6,7
§ 185 + kjønn, utseende og personlighet	32,6	16,2
Ubehagelige/nedlatende kommentarer totalt	55,8	24,2
Konkrete trusler	15,0	4,1
n (uveid)	1164	808

Kilde: Status for ytringsfriheten (2015)

NOTE: Forskjeller mellom majoritetsbefolkningen og journalister er uthevet der de er statistisk signifikante ($p < 0,05$). Spørsmålsformulering: «Etter å ha deltatt i en diskusjon og sagt en mening offentlig, har du opplevd noe av det følgende? -Ubehagelige eller nedlatende kommentarer – Trusler». § 185 verner mot hatefulle ytringer rettet mot nasjonalitet, etnisitet, hudfarge, religion, seksuell orientering og funksjonsevne. Majoritetsutvalg vektet etter kjønn, alder og utdanning.

Tabell 5 viser at mer enn halvparten av medlemmene i NJ og RF hadde erfart å få ubehagelige eller nedlatende kommentarer rettet mot seg. Dette var mer enn dobbelt så mange som i majoritetsutvalget, og det viser at denne profesjonsgruppen ikke overraskende er potensielt sterkt eksponert for ubehagelige kommentarer (jf. Hagen 2015).

Avgrenser vi kommentarene til kun å gjelde de som rettes mot nasjonalitet, etnisitet, hudfarge, religion, seksuell orientering og funksjonsevne, forsvinner imidlertid forskjellen. Sammenlignet med den delen av majoritetsbefolkningen som har ytret seg i minst ett medium, tyder derfor tallene på at journalister ikke var mer utsatt for ubehagelige ytringer som potensielt vil kunne omfattes av § 185.

¹² I disse undersøkelsene ble nedsatt funksjonsevne tatt med i listen over grunnlag. Yrke og utdanning ble ikke inkludert.

Journalister utsettes imidlertid langt oftere enn befolkningen ellers for ubehagelige kommentarer rettet mot andre personlige egenskaper, som kjønn, utseende og personlighet. Når vi også inkluderer disse tre egenskapene, viser det seg at omfanget er om lag dobbelt så stort i journalistutvalget som i befolkningsutvalget. En tredjedel av journalistene svarte at de hadde erfart å få ubehagelige eller nedlatende kommentarer rettet mot disse egenskapene etter å ha deltatt i en diskusjon.

Til slutt viser også tabellen at journalister er langt mer utsatt for konkrete trusler enn det befolkningen ellers er. 15 prosent av journalistene svarte at de hadde mottatt trusler, mot 4 prosent blant dem i majoritetsbefolkningen som hadde ytret seg i minst ett medium. Konkrete trusler må anses som langt mer alvorlig enn ubehagelige eller nedlatende kommentarer, og i sum viser derfor tallene tydelig at journalister er en utsatt profesjonsgruppe.

3.4 Oppsummering

Oppsummert viser de norske undersøkelsene at om lag 7 prosent av befolkningen har erfart å få det de opplever som hatefulle ytringer. Snevrer vi inn definisjonen til kun å gjelde de ytringene som har vært rettet mot de grunnlagene som vernes av straffeloven § 185, viser materialet at om lag 2 prosent har erfart dette. Videre har vi sett at personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn har omtrent like mye erfaring med ubehagelige eller nedlatende kommentarer og trusler som det befolkningen ellers har, men innholdet i ytringene er annerledes. Innvandrene som deltok i undersøkelsen, har langt oftere opplevd å få ytringer som retter seg mot et av de vernede grunnlagene. Til slutt har vi sett at en svært høy andel journalister rapporterer om erfaringer med ubehagelige eller nedlatende kommentarer og trusler. Journalistene er imidlertid ikke mer utsatt for kommentarer rettet mot de vernede grunnlagene enn det befolkningen ellers er. Snarere får de svært mange kommentarer rettet mot forhold som kjønn, utseende og personlighet, i tillegg til innhold i deres argumenter og politisk ståsted.

Det er viktig å understreke at undersøkelsene som er gjennomgått i dette kapitlet, kun studerer individers erfaringer med å motta ulike typer ytringer direkte. Som nevnt tidligere i rapporten verner straffeloven § 185 også mot hatefulle ytringer som fremsettes offentlig uten å rettes mot et bestemt individ. Dette begrunnes blant annet med at det å observere hatytringer også kan ha negative konsekvenser. I kunnskapsgjennomgangen i kapittel 2 så vi at andelen som har observert hatefulle eller ubehagelige ytringer, er langt høyere enn andelen som har mottatt slike ytringer (Hawdon mfl. 2015; Pew Research Center 2014).

4 Avsendere av netthat

Til nå har vi vært opptatt av omfanget av hatefulle ytringer og hvem som rammes. I dette kapitlet flytter vi oppmerksomheten til hva som kjennetegner avsendere av netthat. Det er begrenset med kvantitative *omfangsstudier* som direkte studerer avsendere av netthat. Det finnes imidlertid en del studier som indirekte kartlegger avsendere, ved å be mottakeren om å beskrive dem. I tillegg finnes det flere studier som på ulikt vis studerer kjennetegn ved avsendere og hvilke motiver de har. Atter andre har sett på utviklingen i nettkulturen mer generelt.

Mye tyder på at en sterk følelse av hat i seg selv ikke er en primær motivasjon for hatefulle ytringer, og faktorer som spenningsøking og en nettkultur med stygg språkbruk er vel så sentralt for å forstå fenomenet. Men det er ikke tilfeldig hvem som blir ofre for skytset til de som kanskje bare kjeder seg. Sosiale, strukturelle og kulturelle strømninger preger vår oppfattelse av hva og hvem som er «annerledes». Avsenderne bygger på fordommer, stereotyper og forestillinger om forskjeller mellom grupper (Chakraborti & Garland 2015), og de hatefulle ytringene bør dermed forstås som uttrykk for dette.

4.1 Individuelle kjennetegn ved avsendere av hatytringer

Forskningslitteraturen har vært opptatt av hva som kjennetegner avsendere av hatytringer, trakasserende meldinger og gjerningspersoner bak hatkriminalitet. Vi presenterer her noen overordnede funn fra litteraturen.

- *Relasjon til offeret*: Avsendere av hatefulle ytringer på nettet er ikke nødvendigvis fremmede. Tradisjonelt har hatkriminalitet blitt sett på som «stranger danger», hvor offeret er et tilfeldig medlem av en minoritetsgruppe. Nyere forskning viser imidlertid at det ofte er en eller annen form for relasjon mellom offer og gjerningsperson, spesielt når det gjelder mindre alvorlige former for hatkriminalitet, som for eksempel trakassering (Chakraborti & Garland 2015). Halvparten av de som hadde blitt utsatt for trakassering på internett, rapporterte at avsenderen var noen de kjente til (Pew Research Center 2014: 26).

- *Kjønn*: Menn står oftere enn kvinner bak netthets, og menn uttrykker større toleranse for hets og seksuell trakassering enn kvinner (Ask mfl. 2016; Hagen 2015).
- *Sosial bakgrunn*: Når det gjelder sosial bakgrunn, er bildet av avsendere av hatytringer sammensatt. Mens Potok (2016) hevder at «arbeiderklassen» er overrepresentert blant de som ytrer hat på nettet, viser andre studier at også personer med relativt gode posisjoner i samfunnet står bak hatkriminalitet (Chakraborti & Garland 2015; Perry 2001). Det er dermed grunn til å tro at den sosiale bakgrunnen til dem som står bak hatefulle ytringer, er blandet, men også at dette kan variere mellom samfunn og kulturer.
- *Alder*: Bildet er ikke entydig når det gjelder alder. En studie av profilen til 169 personer som var dømt for hatkriminalitet i Boston, USA, fant at unge er overrepresentert (McDevitt, Levin & Bennett 2002). Dette var imidlertid alvorlige saker, som gjerningspersonene altså hadde blitt dømt for. Det kan synes som om aldersprofilen er mer spredt hvis man ser på mindre alvorlige tilfeller. En studie av rasistisk trakassering og vold fant for eksempel at alle aldersgrupper er involvert (Sibbitt 1997 i Hall 2005: 87). Som vi kommer tilbake til nedenfor, ser det samtidig ut som bruken av skjellsord rettet mot kjønn og seksuell orientering har blitt vanlig blant ungdom mer generelt (Helseth 2007).
- *Personlighet*: En studie av sammenhengen mellom kommentarstil på nettet og personlighet viser at destruktiv og krenkende atferd henger sammen med sadistiske og psykopatiske personlighetstrekk (Buckels, Trapnell & Paulhus 2014).
- *Individer heller enn organiserte grupper*: Særlig den amerikanske forskningen har vært opptatt av organisert hat, altså såkalte hatgrupper og hatsider på nettet. Tilstedeværelsen av hatgrupper på internett har imidlertid minsket de siste fem årene, og individer ser nå ut til å være de primære kildene til hatmateriale på internett (Potok 2016). I Norge har vi ikke samme historie med hatgrupper som i USA.

4.2 Motiver for hatefulle ytringer og hatkriminalitet

Motivasjonen for å komme med hatefulle ytringer eller utføre hatkriminalitet varierer. Flere forskningsbidrag har laget typologier over avsendere og deres motivasjon (for eksempel Erjavec & Kovačič 2012; McDevitt mfl. 2002), og vi vil her presentere en oppsummering av deres funn.

- *Spenning og kjedsomhet*: For noen er hovedmotivasjonen for å bruke hatytringer, sende krenkelser på nettet eller stå bak hatkriminalitet, rett og slett spenning, oppmerksomhetsøken og moro (Buckels mfl. 2014; Erjavec & Kovačič 2012; Shachaf & Hara 2010). En del avsendere ser på det som del av et spill, og Jane (2014) argumenterer derfor for at mye av det som ser ut som hatefulle ytringer, heller bør ses på som kjedsomhetsprat («boredom speech»).
- *Utdanning og opplysning*: Folk som skriver ekstremistiske og hatefulle meldinger, ser ikke nødvendigvis på det de legger ut, som krenkende. Avsenderne kan forstå innholdet som opplysende, og hovedgrunnen til at de legger ut slikt innhold er å spre kunnskap om deres gruppe eller ideologi, forsvare gruppen mot kritikk eller rekruttere andre til «sin» sak (Hawdon mfl. 2015; McNamee, Peterson & Peña 2010).
- *Forsterke gruppeidentiteter*: Internett gir folk med ytterliggående standpunkter et utløp for deres synspunkter og frustrasjoner. Ekstremistiske grupper bruker internett for å knytte sammen folk med lignende holdninger og skaper på den måten en følelse av felles identitet og felles mål (Gerstenfeld, Grant & Chiang 2003). For noen er motivasjonen for å spre hatytringer å forsvare interessene til sin gruppe og å angripe «fienden». De ser på «kampen» på internett som en forlengelse av kampen i politikken og i samfunnet for øvrig (Erjavec & Kovačič 2012).
- *Hat*: Noen er klart ideologisk motivert og drives av rent hat mot en gruppe. En gjennomgang av personer som var dømt for hatkriminalitet, fant imidlertid at det svært sjelden var rent hat som var motivet for ugjerningen (McDevitt mfl. 2002). Hatefulle ytringer bør dermed ikke forstås som utelukkende drevet av sterke følelser av hat.

4.3 Nettkultur

Internett representerer på den ene siden en demokratisering av tilgangen til den offentlige sfære, fordi den er tilgjengelig for «alle» og dermed kan øke rommet for ytringsfrihet. På den andre siden er det vanlig å legge vekt på kjennetegn ved internett som arena når man skal forklare hvorfor folk oppfører seg dårlig på nettet. Internett kan gi en opplevelse av å være anonym, noe som gjør at folk føler de kan si ekstreme ting uten å bli oppdaget og uten å måtte stå til ansvar for det (Lapidot-Lefler & Barak, 2012 i Ask mfl. 2016; Foxman & Wolf 2013; Gagliardone, Gal, Alves & Martinez 2015). Det finnes lite empirisk dokumentasjon på at anonymitet i seg selv øker dårlig eller anti-normativ oppførsel på nettet (Douglas 2007; Santana 2014), men det finnes studier som tyder på at debatter med anonyme deltagere er mindre «siviliserte» enn debatter under fullt navn (Santana 2014).

Flere forskere peker på at det på deler av nettet har utviklet seg en kultur der det er svært høy takhøyde for negative og krenkende ytringer. For eksempel argumenterer Jane (2014) for at overdrevet aggressivt og slem språk i noen miljøer har blitt vanlig og nærmest forventet for å uttrykke uenighet, teste og markere grensene for nettsamfunn, konkurrere, håndtere kjedsomhet, søke oppmerksomhet og/eller simpelthen søke moro (Jane 2014: 542).

Norsk forskning på online-spill peker på det samme: I spillkulturen er det høy aksept for bruk av nedsettende begreper om minoritetsgrupper, men spillerne legger ikke så mye i det. Skjellsordene er «bare» en måte å kommunisere på (Ask mfl. 2016: 11). Samtidig ser bruken av skjellsord rettet mot kjønn og seksuell orientering også ut til å være en tendens i ungdomskulturen mer generelt (Helseth 2007).

4.4 Større sosiale og kulturelle strukturer

Innenfor forskningen på hatkriminalitet er det vanlig å forstå hatkriminalitet som uttrykk for sosiale og kollektive frustrasjoner. Når minoriteter oppfattes som en trussel mot mulighetene til å oppnå målene en har satt seg, for eksempel fordi det dannes et bilde av at de «tar jobbene fra vanlige folk», kan hatkriminalitet bli en respons (se for eksempel Glick 2005; Hall 2005).

Perry (2001) argumenterer for at hatkriminalitet bør forstås som en måte å *gjøre forskjeller på* («doing difference»). Det er noen hierarkiske maktstrukturer i samfunnet som bygger på forestillinger om forskjeller mellom grupper, der en gruppe som representerer «normen», er på toppen, mens de som blir sett på som

«annerledes», blir tilordnet underordnede posisjoner. Det er ofte når folk krysser eller truer grensene og «glemmer sin plass», at hatkriminalitet kommer til uttrykk som en respons på disse truslene. Hatkriminalitet eller hatytringer er en måte å understreke grensene mellom grupper på. Det fungerer som en påminnelse til dem som er «annerledes» om hvor de hører hjemme. Dermed kan hatytringer og hatkriminalitet være et verktøy for å forsøke å bevare eller bekrefte en (oppfattet) dominerende posisjon. Gjerningsmenn «gjenskaper sin egen maskulinitet, eller hvithet, for eksempel, når de straffer ofrene for deres avvikende identiteter» (Perry 2001: 55).

Dette perspektivet på hatytringer og hatkriminalitet flytter oppmerksomheten fra individet som står bak, til den sosiale konteksten og maktrelasjonene som eksisterer ellers i samfunnet. Hatretorikken i den offentlige debatten blir dermed sett på som et uttrykk for videre kulturelle forståelser av forskjeller mellom grupper, fordommer og stereotypier.

En amerikansk studie kan belyse spørsmålet om hvordan hatretorikk i den offentlige debatten påvirkes av de større debattene i samfunnet, som debatter om innvandring, religion, politiske konflikter og likestillingspolitiske temaer. En gruppe forskere introduserte ulike typer temaer i høyreekstremer («white supremacist») chatterom. Temaene representerte ulike nivåer av «trusler»: lav (konkurransen om jobber), moderat (innvandring), høy (interetniske ekteskap). Forskerne manipulerte også om truslene var rettet mot et personlig, lokalt eller nasjonalt nivå. Studien viste at respondentene kun tydde til oppfordringer til vold som svar på temaer som ble oppfattet som en høy og personlig trussel (for eksempel førstehånds erfaring med interetnisk ekteskap) (Glaser mfl. 2002 i McNamee mfl. 2010: 259).

Dette viser at bestemte typer temaer kan oppfattes som trusler, og at disse temaene har potensial til å utløse hatefulle ytringer og oppfordringer til vold. En sterk vektlegging av at minoritetsgrupper utgjør en trussel (for eksempel knyttet til innvandring eller likestilling) kan dermed potensielt øke omfanget av hatefulle ytringer.

Et annet aspekt ved denne tematikken tar vi opp i delrapport 2 (Eggebo & Stubberud 2016), nemlig at en hard og hateful retorikk i den offentlige debatten kan være med på å flytte grensene for hva som blir sett på som akseptable ytringer, og dermed berede grunnen for enda mer hateful retorikk.

5 Kunnskapsstatus og -behov

Formålet med denne rapporten har vært å samle kunnskap om:

- omfanget av hatefulle ytringer på internett
- hvilke grupper i samfunnet som er særlig utsatt for hatefulle ytringer på internett
- hvilke medier/plattformer som særlig brukes for å fremme hatefulle ytringer
- hvem som produserer hatefulle ytringer, og hva som driver dem

Rapporten viser at anmeldelsesstatistikken er svært mangelfull og ikke dekkende for å få grep om omfanget av hatefulle ytringer. Ulike samfunnsvitenskapelige spørreundersøkelser bidrar til å fylle ut bildet, men et problem med denne typen forskning er at det er svært få studier som direkte har undersøkt omfanget av hatefulle ytringer. Ulike studier har brukt ulike definisjoner av hatefulle og andre ubehagelige ytringer, og kommer dermed til svært ulike tall på omfang. Mange av forskningsbidragene har først og fremst vært opptatt av å studere «netthets» mer generelt, uten å benytte begrepet «hatefulle ytringer». Dermed er det få studier som tar for seg ytringer rettet mot spesifikke gruppetilhørigheter.

Uavhengig av hvordan begreper har vært definert i de empiriske undersøkelsene, viser gjennomgangen at etnisitet og seksuell orientering er svært fremtredende grunnlag for hatefulle ytringer, mens det er mindre kunnskap om hets rettet mot nedsatt funksjonsevne.¹³ Videre har unge langt oftere enn eldre hatt ubehagelige opplevelser på nettet. Totalt sett er det relativt små kjønnsforskjeller når det gjelder omfang, men kvinner og menn utsettes for ulike former for netthets.

Analysen av en norsk spørreundersøkelse som ble gjennomført i juni 2016, viser at om lag 2 prosent av befolkningen svarer at de har opplevd å få hatefulle ytringer i sosiale medier rettet mot de grunnlagene som vernes av straffeloven § 185. Tas det ikke hensyn til hvilke grunnlag ytringene er rettet mot, viser analysene at om lag 7 prosent av befolkningen har erfart å få det de selv *opplever* som hatefulle ytringer. De fleste av disse ytringene er imidlertid rettet mot grunnlag som ikke dekkes av § 185.

Analysene har også vist at personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika er mer utsatt for ubehagelige og nedlatende kommentarer rettet

---

¹³ I løpet av høsten 2016 kommer det imidlertid en rapport om hatefulle ytringer rettet mot personer med nedsatt funksjonsevne (Olsen mfl. 2016).

mot de grunnlagene som dekkes av § 185, men at majoritetsbefolkningen oftere har opplevd ubehagelige kommentarer rettet mot andre grunnlag. Journalister er generelt langt mer utsatt for ubehagelige eller nedlatende kommentarer og trusler enn befolkningen ellers. Men analysene tydet ikke på at journalister er mer utsatt for kommentarer som rettes mot grunnlag som vernes av § 185, snarere får de svært mange ubehagelige kommentarer rettet mot andre forhold.

Kunnskapsgjennomgangen av forskning om avsendere av hatefulle ytringer har vist at disse oftest er menn, og også at menn har større toleranse for netthat enn det kvinner har. Videre er avsendere ofte motivert av andre faktorer enn en sterk følelse av hat. Faktorer som spenningssøking og en nettkultur med stygg språkbruk er vel så sentralt for å forstå hva som ligger bak hatytringer. Likevel er det ikke tilfeldig hvem som rammes. Avsenderne bygger på fordommer, stereotyper og forestillinger om forskjeller mellom grupper som er vanlige i samfunnet, og hatefulle ytringer rammer de som oppfattes som «annerledes».

5.1 Kunnskapsbehov

Flere har pekt på at det er behov for en betydelig forskningsinnsats når det gjelder hatefulle ytringer og hatkriminalitet rettet mot minoritetsgrupper i Norge. Blant annet er dette konklusjonen i en kunnskapsgjennomgang av forskning på diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge (Midtbøen & Lidén 2015). En kunnskapsgjennomgang av forskningen på radikaliserings og voldelig ekstremisme konkluderer på lignende vis med at det åpenbart er behov for mer forskning på hatretorikk og trusler på nettet, og om hatkriminalitet mer generelt (Bjørge & Gjelsvik 2015: 252; se også LDO 2015).

Basert på kunnskapsgjennomgangen i denne rapporten, i tillegg til gjennomgangen i delrapport 2 (Eggebo & Stubberud 2016), har vi identifisert fire overordnede kunnskapsbehov: 1) forskning på omfang av og erfaringer med hatefulle, diskriminerende og ubehagelige ytringer, 2) forskning på avsendere av hatefulle ytringer, 3) tekstanalyser av hatefulle og diskriminerende ytringer i offentligheten og 4) forskning på konsekvenser av hatefulle ytringer.¹⁴

Omfang av og erfaringer med hatefulle, diskriminerende og ubehagelige ytringer

Det er behov for mer empirisk kunnskap om omfanget av ulike former for hatefulle og diskriminerende ytringer, og om erfaringer med å motta slike ytringer

¹⁴ Beskrivelsen av disse kunnskapsbehovene er felles for delrapport 1 og 2.

blant potensielt utsatte grupper i befolkningen. Slike undersøkelser bør dekke følgende momenter:

- *Ulike grader av «hat»*: Forskningen på hatefulle ytringer har vært begrepsmessig lite enhetlig. Et helt sentralt kunnskapsbehov er derfor å få mer oversikt over ulike former for «hat». «Hatefulle ytringer» som begrep er vanskelig å måle presist, og det er behov for studier som tar for seg erfaringer med ulike former for hatefulle, diskriminerende og andre ubehagelige ytringer innenfor et enhetlig design. Forskningen på hatefulle ytringer og hatkriminalitet bør ses i sammenheng med forskningen på diskriminering mer generelt. Nye studier bør designes på en måte som gjør det mulig å kartlegge et bredt spekter av ulike diskrimineringserfaringer, herunder hatefulle ytringer og hatkriminalitet (se for eksempel indikatorsettet til Andersen, Buer, Olaniyan & Malterud 2016).
- *Vernede grunnlag*: Hatefulle ytringer retter seg mot ulike minoritetsgrupper i samfunnet. Eksisterende surveyforskning har i hovedsak basert seg på befolkningsrepresentative utvalg, hvor minoritetsgrupper naturlig nok utgjør en liten andel. I Norge har det vært gjennomført særskilte undersøkelser blant personer med funksjonsnedsettelse (Olsen mfl. 2016) og blant personer med innvandrerbakgrunn fra Øst-Europa, Asia og Afrika (Midtbøen & Steen-Johnsen 2016; Staksrud mfl. 2014). Sistnevnte undersøkelse har få respondenter og lav svarrespons. Det er derfor behov for bedre, mer omfattende og mer representative undersøkelser blant personer med innvandrerbakgrunn. Videre er det behov for å studere andre minoritetsgrupper. Det finnes svært lite forskning som belyser hatefulle ytringer – eller diskriminering mer generelt – rettet mot urfolk (samer) og nasjonale minoriteter (kvener, skogfinner, tater/romanifolket, den norske rombefolkningen og norske jøder). Det er en større forskningslitteratur om LHBT-personer (lesbiske, homofile, bifile og transpersoner), men ingen norske studier undersøker spesifikt hatkriminalitet eller hatefulle ytringer rettet mot denne gruppen.
- *Andre utsatte grupper*: Som det har blitt diskutert underveis i kunnskapsgjennomgangen, er det i mange tilfeller relevant å operere med en bredere definisjon av hatefulle ytringer enn det som beskrives i straffeloven (se også LDO 2015). Det er derfor behov for å øke kunnskapen om erfaringer med hatefulle, diskriminerende og ubehagelige ytringer som retter seg mot andre grunnlag enn de vernede, som kjønn, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og alder. I tillegg er det behov for å studere hatefulle ytringer i en arbeidsmarkeds-kontekst. Hittil har det vært gjort undersøkelser blant journalister (Hagen

2015), men det vil være relevant å se på også andre potensielt utsatte profesjonsgrupper, som lærere, førstelinjeansatte i offentlig sektor og politikere.

- *Samspill mellom ulike gruppetilhørigheter:* Forskningen har i all hovedsak beskrevet erfaringer med det å være utsatt hatefulle eller andre ubehagelige ytringer for én gruppe om gangen. Forskningen på seksuell trakassering viser imidlertid at det kan være et samspill mellom ulike gruppetilhørigheter som gjør noen spesielt utsatt. For eksempel er seksuell trakassering nært forbundet med trakassering på grunn av både kjønn og seksuell orientering, rasistisk trakassering og trakassering av personer med nedsatt funksjonsevne (Ask mfl. 2016; Buchanan & Fitzgerald 2008; Shaw, Chan & McMahon 2012). Studier av erfaringer med hatefulle ytringer bør derfor ikke utelukkende fokusere på én gruppetilhørighet om gangen, men snarere undersøke spillet mellom ulike gruppetilhørigheter.
- *Ulike arenaer:* Forskningen på hatefulle ytringer bør ikke begrenses til internett som arena. Empiriske undersøkelser av fenomenet bør gi mulighet til å differensiere mellom ulike arenaer, for eksempel offentligheten, skolen, sosiale medier, arbeidsplassen m.m. Hvilke arenaer hatefulle ytringer fremsettes på, kan ha ulike konsekvenser for individet eller gruppen som rammes.
- *Ulike mottakere:* Eksisterende forskning har i all hovedsak tatt for seg enkelt-individens erfaring med å motta hatefulle og andre ubehagelige ytringer. Som diskusjonen i delrapport 3 (Wessel-Aas mfl. 2016) viser, er det imidlertid sentralt i straffeloven § 185 at ytringene ikke behøver å være rettet direkte til en person, men at ytringer som er fremsatt offentlig mer generelt («i andres nærvær»), også er straffbare. Fremtidig forskning bør derfor i tillegg til å studere enkeltpersoners erfaringer med å motta hatefulle ytringer, også studere enkeltpersoners erfaringer med å observere hatefulle ytringer fremsatt i offentligheten.

Avsendere av hatefulle ytringer

- *Hvem avsenderne er:* Vi har begrenset kunnskap om avsendere av hatefulle ytringer. Kunnskap om avsendere er viktig, både fordi det gir oss en bedre forståelse av hatefulle ytringer som fenomen, og fordi det gir en bedre forståelse av hva som ligger bak hatefulle ytringer. Slik kunnskap vil være særlig viktig for målrettet forebyggingsarbeid. Å fremskaffe mer kunnskap om avsendere innebærer metodiske utfordringer, for eksempel det faktum at mange avsendere ikke vil innrømme eller innse at de uttrykker hatefulle ytringer. Det er utviklet metoder for å studere slike sensitive temaer

i spørreskjemaer, for eksempel såkalte listeeksperimenter. Dette er en metode som er utviklet for å måle kontroversiell adferd og kontroversielle holdninger uten at respondentene behøver å innrømme det direkte (se for eksempel Mutz 2011: kapittel 2).

- *Hva som motiverer avsendere:* Med tanke på forebygging er det behov for bedre å forstå motivene som driver dem som ytrer seg hatefullt. Hvorfor sier de det de gjør, og hvordan forstår de sine egne ytringer (se også Gagliardone mfl. 2015: 57). Er hatefulle ytringer korrelert med negative holdninger og fordommer mot bestemte grupper i befolkningen? Har avsenderne tidligere erfaring med mobbing, enten som mobbere eller som mobbeofre? Er avsendere av hatytringer mer disponert enn andre for å begå andre grovere former for hatkriminalitet? Og i forlengelsen av dette, er det en sammenheng mellom hatefulle ytringer og andre former for hatkriminalitet?

Tekstanalyser

- *Ytringenes innhold:* Forskningen om hatefulle ytringer er dominert av studier som baserer seg på spørreundersøkelser. Det er færre som har sett på det faktiske meningsinnholdet i ytringene. Ved å analysere innholdet på nettet vil det være mulig å studere faktiske ytringer – for å få kunnskap om innhold og avsendere, estimerer på omfang, og for å se på endring over tid. Slike tilnærminger kan også bidra til en bedre forståelse av forholdet mellom den offentlige debatten og hatretorikk. Bidrar hatefulle og andre ubehagelige ytringer i offentligheten til å begrense eller øke omfanget av slike ytringer i sosiale og konvensjonelle medier?
- *Ytringskultur:* Et relatert område er studiet av det vi kan kalle «ytringskulturen» i ulike (del-)offentligheter. Hvordan varierer hatretorikken mellom ulike arenaer, som lukkede grupper og åpne debattforum – og i den offentlige debatten? Og videre: Hvordan oppfatter folk grensene mellom ulike (del-)offentligheter? Er det større aksept for hatefulle og andre ubehagelige ytringer på noen arenaer? Hvordan påvirker debattkulturen på de ulike arenaene hverandre?

Konsekvenser av hatefulle ytringer

- *Ulike konsekvenser:* Eksisterende norske undersøkelser har i praksis kun studert én type konsekvens av erfaringer med hatefulle eller ubehagelige ytringer, nemlig muligheten for at personer som utsettes for slike ytringer, trekker seg tilbake fra offentlige debatter. Med andre ord om erfaringene med

hatefulle og andre ubehagelige ytringer har hatt konsekvenser for villigheten til å ytre seg. Hatefulle ytringer kan, som vist i delrapport 2 (Eggebø & Stubberud 2016), ha en rekke andre konsekvenser på både individ-, gruppe- og samfunnsnivå, og det er behov for mer kunnskap om konsekvenser på disse tre nivåene.

- *Endret offentlighet:* I debatter om ytringsfrihet eksisterer det ulike oppfatninger om hva som er det beste vernet mot hatefulle ytringer. På den ene siden er det en forestilling om at det beste vernet mot hatefulle og andre ubehagelige ytringer er å slippe dem til i det offentlige ordskiftet, slik at ytringene kan bli kritisert og motsagt («ideen om offentlighetens rensende funksjon»). På den andre siden blir det hevdet at hatefulle ytringer kan bidra til å flytte grenser for hva som oppfattes som legitimt å ytre offentlig. Vi har imidlertid lite empirisk kunnskap om hvordan slike mekanismer eventuelt fungerer. Skjer det en herding i befolkningen etter som man blir mer eksponert for hatefulle og andre ubehagelige ytringer, eller bidrar eksponeringen til å mobilisere motkrefter?
- *Forebygging:* Det bør gjøres en systematisk gjennomgang av relevant litteratur som kan belyse bredden i og effekten av ulike tiltak som er iverksatt i Norge og i andre land det er naturlig å sammenlikne seg med. En slik gjennomgang bør inkludere både forskningslitteratur, metodehåndbøker og prosjektrapporter. Den bør være bredt anlagt og ikke begrenses til tiltak i form av lovgivning. Gjennomgangen bør heller ikke begrenses til hatefulle ytringer, men se på tiltak som er iverksatt mot relaterte fenomener, som diskriminering og mobbing. Eksempler på tiltak som bør undersøkes, er holdningskampanjer, hjelpetiltak rettet mot ofre, tiltak rettet mot utøvere og arbeid rettet inn mot spesifikke lokalsamfunn.

Litteratur

- Aftenposten (2016, 8.februar 2016). – De skrev at jeg var stygg og ikke fortjente å leve, *Aftenposten*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/–De-skrev-at-jeg-var-stygg-og-ikke-fortjente-a-leve-8334905.html>
- Andersen, N., Buer, L., Olaniyan, O.S. & Malterud, K. (2016). *Kartlegging av levekår blant lesbiske, homofile, bifile og transpersoner. Et indikatorsett for ti års oppfølging*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Anderssen, N. & Malterud, K. (red.) (2013). *Seksuell orientering og levekår*. Bergen: Uni Helse/Uni Research.
- Ask, K., Svendsen, S.H.B. & Karlstrøm, H. (2016). Når jentene må inn i skapet: Seksuell trakassering og kjønnsfrihet i online dataspill. *Norsk medietidsskrift*, 22(01).
- Bjørge, T. & Gjelsvik, I.M. (2015). *Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus*. Rapport nr. 2015:2. Oslo: Politihøgskolen.
- Bleich, E. (2011). *The freedom to be racist?: how the United States and Europe struggle to preserve freedom and combat racism*. Oxford: Oxford University Press.
- Buchanan, N.T. & Fitzgerald, L.F. (2008). Effects of racial and sexual harassment on work and the psychological well-being of African American women. *Journal of occupational health psychology*, 13(2), 137.
- Buckels, E.E., Trapnell, P.D. & Paulhus, D.L. (2014). Trolls just want to have fun. *Personality and Individual Differences*, 67, 97–102.
- Chakraborti, N. & Garland, J. (2015). *Hate crime: impact, causes and responses* (2. utg.). Los Angeles: Sage.
- COWI. (2015). *Kortlægning af hadforbrydelser i Danmark. En undersøgelse af befolkningens oplevede hadforbrydelser*. Kongens Lyngby: COWI.
- Digranes, E. (2016). *Disabled justice: A qualitative case study on barriers to registration of disability hate crime within the Norwegian criminal justice system*. Masteroppgave. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Djuve, A.B., Gulløy, E., Kavli, H.C. & Berglund, F. (2009). *Datafangst når minoritetsbefolkningen er målgruppe*. Fafo-rapport 2009:24. Oslo: Fafo.
- Douglas, K.M. (2007). Psychology, discrimination and hate groups online. *The Oxford handbook of internet psychology*, Oxford: Oxford University Press. 155–164.
- Eggebo, H. & Stubberud, E. (2016). *Hatefulle ytringer delrapport 2: Forskning på hat og diskriminering*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

- Erjavec, K. & Kovačič, M.P. (2012). "You Don't Understand, This is a New War!" Analysis of Hate Speech in News Web Sites' Comments. *Mass Communication and Society*, 15(6), 899–920.
- Foxman, A.H. & Wolf, C. (2013). *Viral hate: Containing its spread on the Internet*. New York: Macmillan.
- Gagliardone, I., Gal, D., Alves, T. & Martinez, G. (2015). *Countering Online Hate Speech*. Paris: UNESCO.
- Gerstenfeld, P.B., Grant, D.R. & Chiang, C.-P. (2003). Hate Online: A Content Analysis of Extremist Internet Sites. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 3(1), 29–44.
- Ghersetti, M. (2015). Sociala medier till nytta och nöje. I A. Bergström, B. Johansson, H. Oscarsson & M. Oskarson (red.), *Fragment*. Gøteborg: SOM-institutet.
- Glick, P. (2005). Choice of Scapegoats. I J.F. Dovidio, P. Glick & L.A. Rudman (red.), *On the nature of prejudice: fifty years after Allport* (s. 244–261). Malden, Mass: Blackwell.
- Hagen, A.L. (2015). *Meningers mot: netthat og yringsfrihet i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hall, N. (2005). *Hate crime*. Cullompton: Willan Publishing.
- Hall, N. (2013). *Hate crime* (2. utg.). London: Routledge.
- Hatebase. (2016). Most common hate speech. Hentet 15.08.2016, fra <https://www.hatebase.org/popular>
- Hawdon, J., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2015). Online Extremism and Online Hate: Exposure among Adolescents and Young Adults in Four Nations. *Nordicom Information: Medie- och kommunikationsforskning i Norden*, 37(3–4), 29–37.
- Helseth, H. (2007). *Kunnskapsstatus om kjønnsrelatert mobbing blant barn og unge*. Oslo: Høgskolen i Nesna.
- Hoffmann, C., Kopperud, Ø. & Moe, V. (2012). *Antisemittisme i Norge? Den norske befolkningens holdninger til jøder og andre minoriteter*. Oslo: HL-senteret.
- Jane, E.A. (2014). "Your a Ugly, Whorish, Slut". *Feminist Media Studies*, 14(4), 531–546.
- LDO (2015). *Hatytringer og hatkriminalitet*. Oslo: Likestillings- og diskrimineringsombudet.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: Full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9–16 year olds and their parents in 25 countries*. London: EU Kids Online Network.
- McDevitt, J., Levin, J. & Bennett, S. (2002). Hate crime offenders: An expanded typology. *Journal of Social Issues*, 58(2), 303–317.

- McNamee, L.G., Peterson, B.L. & Peña, J. (2010). A call to educate, participate, invoke and indict: Understanding the communication of online hate groups. *Communication Monographs*, 77(2), 257–280.
- Medietilsynet (2016). *Barn & medier 2016: 9–16-åringers bruk og opplevelser av medier*. Fredrikstad: Medietilsynet.
- Midtbøen, A.H. & Lidén, H. (2015). *Diskriminering av samer, nasjonale minoriteter og innvandrere i Norge: En kunnskapsgjennomgang*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Midtbøen, A.H. & Steen-Johnsen, K. (2016). Ytringsfrihetens grenser i det flerkulturelle Norge. *Nytt norsk tidsskrift*, 33(1–2), 21–33.
- Mutz, D.C. (2011). *Population-based survey experiments*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Mølster, R. (2015). Hat og trusler mot journalister i Skandinavia. *Nordicom Information: Medie- og kommunikasjonsforskning i Norden*, 37(3–4), 57–62.
- Nilsen, A.B. (2014). *Hatprat*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Nilsson, M.L. (2015). Hot och hat mot svenska journalister. *Nordicom Information: Medie- og kommunikasjonsforskning i Norden*, 37(3–4), 51–56.
- NOVA (2015). *Ungdata: Nasjonale resultater 2014*. NOVA rapport 7/15. Oslo: NOVA.
- Olsen, T., Vedeler, J., Eriksen, J. & Elvegård, K. (2016). *Hatytringer. Resultater fra en studie av funksjonshemmedes erfaringer*. Rapport nr. 6/2016. Bodø: Norlandsforskning.
- Oslo politidistrikt (2013). *Hatkriminalitet: En drøfting av temaet, og gjennomgang av anmeldelser i Oslo 2012*.
- Oslo politidistrikt (2016). *Hatkriminalitet: Anmeldt hatkriminalitet Oslo politidistrikt 2015*. Oslo: Oslo Politidistrikt.
- Perry, B. (2001). *In the name of hate: understanding hate crimes*. New York: Routledge.
- Pew Research Center (2014). *Online Harassment*. Hentet fra http://www.pewinternet.org/files/2014/10/PI_OnlineHarassment_72815.pdf
- Politidirektoratet (2012). *Politiets nasjonale innbyggerundersøkelse 2012*. Oslo: TNS Gallup.
- Politidirektoratet (2015). *Anmeldelser med hatmotiv, 2010–2014*.
- Politidirektoratet (2016). *Politiets innbyggerundersøkelse*. Oslo: Ipsos MMI.
- Potok, M. (2016). *The year in hate and extremism 2016*. Hentet fra <https://www.splcenter.org/fighting-hate/intelligence-report/2016/year-hate-and-extremism>
- Ramm, J. (2010). *På like vilkår? Helse og levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

- Roland, E. & Auestad, G. (2009). *Seksuell orientering og mobbing*. Stavanger: Senter for atferdsforskning.
- Santana, A.D. (2014). Virtuous or Vitriolic. *Journalism Practice*, 8(1), 18–33.
- Shachaf, P. & Hara, N. (2010). Beyond vandalism: Wikipedia trolls. *Journal of Information Science*, 36(3), 357–370.
- Shaw, L.R., Chan, F. & McMahon, B.T. (2012). Intersectionality and Disability Harassment: The Interactive Effects of Disability, Race, Age, and Gender. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 55(2), 82–91.
- Staksrud, E., Steen-Johnsen, K., Enjolras, B., Gustafsson, M.H., Ihlebæk, K.A., Midtbøen, A.H. mfl. (2014). *Status for ytringsfriheten i Norge. Resultater fra befolkningsundersøkelsen 2014*. Oslo: Fritt Ord, ISF, IMK, Fafo.
- Sunde, I.M. (2013). *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*. 2013:1. Oslo: Politihøgskolen.
- Wessel-Aas, J., Fladmoe, A. & Nadim, M. (2016). *Hatefulle ytringer delrapport 3: Grenseoppgangen mellom ytringsfrihet og strafferettslig vern mot hatefulle ytringer*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.